

У2
У74

ПАВЛО УСЕНКО

**ДАЛЬНЯ
ВГІНАЄТЬСЯ
ПУТЬ**

ПОЕЗІЇ

452
74

ПАВЛО УСЕНКО

ПАВЛО УСЕНКО

**ДАЛЬНЯ
ВГИНАЄТЬСЯ
ПУТЬ**

ПОЕЗІЇ

КИЇВ

ВИДАВНИЦТВО ЦК ЛКСМУ

«МОЛОДЬ»

1977

У2
У74

Б 6

7-2

904793

ПЕРЕОБЛІК 1978

У 70403—010
М228(04)—78 54—78

© Видавництво «Молодь», 1977, упорядкування, передмова.

ПІСНЯ ПРО СОНЦЕСТАН

Споконвіку існує два полярні кути зору на життя. Один з них звучить приблизно так: лови мить, квапся жити, бери все можливе сьогодні, не уповаючи на завтрашнє, одне слово, після нас — нас не буде.

І категорично протилежний погляд, який визначає конструктивну програму осіб, що жили за законами честі:

«Найдорожче в людини — це життя. Воно дається їй один раз, і прожити його треба так, щоб не було нестерпно боляче за безцільно прожиті роки, щоб не палила ганьба за підленьке і дріб'язкове минуле і щоб, умираючи, зміг сказати: все життя і всі сили були віддані найпрекраснішому в світі — боротьбі за визволення людства».

Ці слова належать Миколі Островському — людині, що стала взірцем для багатьох поколінь будівничих першого за всю історію Планети комуністичного суспільства. Одсвіт їх падає на життя і творчість Павла Матвійовича Усенка — сучасника Павки Корчагіна, сурмача тієї юної ударної армії, ім'я котрій — Комсомол.

Сьогодні б йому було сімдесят п'ять. Гірко і якомсь нелогічно звучить оце «було б». Ще зовсім недавно ми його вітали з сімдесятиліттям. Був він, як завше, підтянутий, по-юнацьки жвавий і поривний. Жодної сивої волосини в знайомій чуприні, жодної ознаки втоми в сурхлявій енергійній поставі. Здавалось, роки безсилі спинити його легку ходу, мав би він жити та жити. Коли б не ота підступна хвороба, що застала усіх, хто його знав, зненацька.

І все ж нас і в годину суму осяває оптимізмом незламний закон життя:

Все в природі доцільно:

погане насправді вмира.

А хороша людина

лише переходить у пам'ять.

Зосталась добра пам'ять по ньому, zostалися книги, у яких живе його поривний дух комсомольського ватажка і заспівувача.

Небагатом поетам пощастило крокувати по життєвих вибоїстих дорогах в одному ритмі, не стишуючи, не сповільнюючи ходи — легко і молодечо. Роки все ж дають себе знати, досвід інколи переходить в помірковану розважливість. А от Павло Усенко — читач має нагоду в цьому пере-

конатися наочно — од першої і до цієї книжки ні разу не збився з темпу, взятого ще в далекому 1924 році.

Місто, заводи і села,
Юних вітайте — йдуть.
Лави ідуть КаеСеМові,
Дальня вгинається путь.

.
Прийме Компартія юних,
Місто робоче дасть сил,
Скажем сьогодні з трибуни
Слово країнам усім:

Рудні, заводи і села,
Юних вітайте — ідуть!
Лави ідуть КаеСеМові,
Дальня вгинається путь!

Аж дивно — як по-сучасному гучать сьогодні рядки, написані майже півстоліття тому! І як часто, на жаль, не вистачає оцієї юначої безпосередності деяким нашим молодим поетам, отієї дзвінкої міді у їхніх, хай і вишуканих за формою, а все ж часом мляуватих за настроєм віршах.

Для П. Усенка не існувало вододілу поміж життям і поезією. Отже, доречно буде тут нагадати кілька фактів з анкетних даних Павла Матвійовича, оскільки вони — ключ до розуміння його творчості.

Народився Павло Матвійович 23 січня 1902 року в селі Заочіпському Дніпропетровської області. У 1922 році він вступає до лав КПРС, а через кілька років виходить і перша його збірка «КСМ». Потім було ще багато книг, шанувальники нашого слова знають і люблять їх, але я назвав оці кілька дат не для того, аби розпочати критико-бібліографічний нарис, а з тим, щоб підкреслити — Павло Усенко увійшов в літературу комуністом.

Комсомольський ватаг, пропагандист ідей партії, письменник завше був на правому фланзі в усіх походах нашої Вітчизни, в гарячих цехах її трудових і воєнних змагань.

Перемови громів.
Переблиск блискавиць.
Гул ночей, гомін днів.
Карі очі криниць.
Як любив я той край,
Як світив він мені,
В солов'їний розмай,
в темні ночі війни!

Його біографія невіддільна від біографії Республіки. КСМ, перші п'ятирічки, Дніпрельстан, лікнеп, війна, Перемога, повенні п'ятирічки звучать у його віршах і поемах природно, як віхи особистого життя. Не як заримовані

одноденки-інформації, а як по-справжньому вистраждана поезія.

Під осяйними знаменами
Сонцем Жовтня величавого
Ми проходили зеленими,
Молодими, кучерявими.

У сімнадцятім сімнадцяти
Ще з нас кожен не доточував.
Так і я з моїх п'ятнадцяти
Став у таборі робочому, —

так починалася дорога у новий світ поета і його покоління, від імені якого він здобув право говорити, бо його муза і «промріяна на бурях у великому шату», і «провірена на кулях крізь дими і чорноту». Я навів кілька витягів із віршів, так би мовити, чисто громадянського плану і подумав: чи не здасться читачеві, що поезія Павла Матвійовича суворо маршова? Та згадав вірш майже півстоліття тому, який ліг на серце і пам'ять багатьом читачам, і побоювання мої розвіялися. Йдеться про відомий «Лист».

Пригадайте:

Дівчино-секретарю,
Як тебе любили ми!
Десь ти за заметами,
За снігами білими.
Школа. Дві акації.
Про весну, про молодість.
Тільки ти за працею,
Вечори з промовами.

Я над силу уриваю його на другій строфі, бо він бринить у моїй пам'яті, як пісня, з якої слова не вилучиш.

Суворий, закличний, по-комсомольськи одчайдушно темпераментний і водночас ніжний, тихий, задумливий, — оце такий наш завжди молодий Павло Матвійович Усенко. Як півстоліття тому, так і сьогодні і — певен — узавтра.

Мені неоднораз щастило разом з ним виступати перед комсомольським активом. І по тому, як сприймали його, як реагувала на його поезії аудиторія, — я вкотре переконався: недарма Павла Матвійовича і в сімдесят називають комсомольським поетом. І недарма так раділи всі, хто кохається в красному слові, коли йому присудили премію імені Миколи Островського. Я певен, що всі, хто удостоєний цієї високої відзнаки, одноставно поставлять його першим в шерензі комсомольських лауреатів.

Каже поет:

Під вогнем метелиць
в білих снах снігів
Шлях-доріжка стелиться
для моїх підків.

Цокотять по бруку,
шелестять в пісках,
Це ж іти і луками,
ще й кресать в горах.

Видиться безмежжя —
вітер, даль, зима...
Та не скоро скрешуться —
зносу їм нема.

— І не буде! — кажемо ми, читачі.

БОРИС ОЛІЙНИК.

ВІРШІ

ВЕСНЯНЕ

І сьогодні весна, як учора,
Як у той вісімнадцятий рік...
Я пригадую місто і поле,
Квіти в розквіті, постріли, крик,

Наступали колони німецькі,
І громами гуло з-за дібров;
Нас п'ятнадцять стрільців половецьких¹
Захищало Славуту-Дніпро.

Нас у хвилях тонуло п'ятнадцять,
Випливало на кручу лиш сім,
Полоскали нас з чорного «макса»
На осяяній сонцем косі.

Ой піски задніпрянські, веселі,
Цілих сім ми лишили мереж,
Коли бігли в стурбовані села
Під вогні незгасимих пожеж.

І від щастя, а може, від горя
Промінь сонячний серце пропік...
...І сьогодні весна, як учора,
Як у той вісімнадцятий рік.

1923

¹ Половещина — село над Оріллю на Полтавщині.

ІДУТЬ

Місто, заводи і села,
Юних вітайте — ідуть!
Лави ідуть КаєСеМові,
Дальня вгинається путь.

Хто їх, дітей синьоблузих,
В далі Комуни повів? —
Бить променіючих грози,
Жовтня Великого спів.

Скільки іде їх, Ратманських ¹,
В кожному Енгель ² буя,
Юні на подвиги встануть —
Бути, ще бути боям!

Там, де змагається Захід,
Там, де прояснює Схід,
Треба, товаришу-брате,
Пути порвати, розбити!

*

Армію юну, червону
Оком навколо окинь —
Йде мільйон мільйонів,
Має полотнами КІМ.

¹ Ратманський Михайло — керівник комсомольської організації м. Києва, героїчно загинув у боротьбі з бандою Зеленого під Трипіллям.

² Енгель Самуїл — член польського комсомолу. Розстріляний білополяками в 1924 році.

Йдуть незборимими лавами
З Леніним жити, творить!
Леніна книги і глави
Всім мільйонам розкрить.

Прийме Компартія юних,
Місто робоче дасть сил,
Скажем сьогодні з трибуни
Слово країнам усім:

Рудні, заводи і села,
Юних вітайте — ідуть!
Лави ідуть КаєСеМові,
Дальня вгинається путь!

1924

МОЛОТ

Ми молодь,
Ми молодь,
Товаришу молот,
Товаришу любий,
Розмірено гупай,
Та гупай,
Та гупай! —
Гуп, гуп, гуп...

Ми юні
Ком'юни,
Йдемо до Комуни —
Ритмічно ударим,
Ударимо разом
Та разом!
Раз, два, раз...

Од краю
До краю
Під гул вогнеграю
Далеко полинуть
Ковадла мотиви
З гуркотом,
Виспівом!
Дзінь, дзінь, дзінь...

В ковадло
Ударте!
Гарячого гарту!
Ми зробимо нові
Для щастя підкови,
В нас ковка
Йде ловко! —
Ков, ков, ков...

Ми молодь,
Ми молодь,
Товаришу молот,
Товаришу любий,
Розмірено гупай,
Та гупай,
Та гупай! —

Гуп, гуп, гуп...

1924

ПЕРЕДКОМУНІВСЬКА

Скільки того дива
впало на прядива,
Впало на прядива,
стелить на луги!
Тут би колективи
та пожали ниви,
Тут би колективи
вбрали береги.

Та куди не глянеш —
впали чорноземи,
Та куди не кинеш —
обриси заgrav...
Гей, здійняти б арки
золоті, надземні,
Тракторами б вийти
цілину орати.

А то полем глянеш —
тільки сіно в'яне,
Тільки сіно в'яне
та вітри гудуть...
Ми ж цими шляхами
гнали, гнали пана,
Мріла ген над нами
зоревійна путь.

А на ріки глянеш —
береги обсохли,
Береги обсохли,
аж болить в вічу.
Гей, ударте наші
електричні сили!
Гей, ударте, сили,
світе-краю, чуй!

Ще й прийди, машино,
заоремо межі,
Заоремо межі
і оновим край.
Хай сміється небо
і вогні закрешуть,
Хай сміється небо
зорями заграв.

Скільки того дива
пада на прядива,
Пада на прядива,
стелить на луги.
Тут би колективи
та пожали ниви,
Тут би колективи
вбрали береги.

1924

* * *

Навкруги сон-луги,
Пізня осінь.
Хтось прийшов дорогий,
Синій, дальній, тугий
І тумани поклав на покоси.

Стороно ж ти моя,
Грані дальні...
В сонний край, в тихий край
Отакі, як і я,
Надсилають листи привітальні.

За листами машини
Залізні,
Край зацвів, край ожив —
Над потоками нив
Підіймає охмареність ніжну.

Чи ви ждали мене,
Свого сина?
Що за радості день
Отаким світлом-днем
Зустрічають простори нас сині.

І над горном робіт
День почато,
Тільки хвиля шумить
І до сонця біжить,
Як на луки веселі дівчата.

1925

РОМАНТИКА ЧАСУ

Ми звикли йти в бурю, в грози,
Коли ж притихає — як нудно! —
Тоді ми в стихію приносим
Романтику буднів.

І дзвенять мости, магістралі...
На їх шрубках солодке Сьогодні —
Ери нової, революції стиль,
Нервів напругу заряджуєш ти!

І хочеться бачить Майбуття —
Там воно, там воно дніє!..
До сонць чарівної Комуни
Не переступить цих днів.

І заводять пісні на плантаціях,
Їм вторять співи заводів —
Це нової культури повстанці,
Революції озорені сходи.

Як же буйному втерпіти
Серцю моєму й твоєму,—
Слухай, пісня пісень про лікнепи
Сьогодні найкраща є тема.

Решта — політика міжнародна,
Днів марудна, скажу, надбудова —
Краще в маршах, у маршах походних
Брати все з бою

та з бою!

Ми звикли йти в бурю, в грози,
Коли ж притихає — як нудно! —
Тоді ми в стихію приносим
Романтику буднів.

1925

ЛИСТ

Дівчино-секретарю,
Як тебе любили ми!
Десь ти за заметами,
За снігами білими.

Школа. Дві акації —
Про весну, про молодість.
Ти ж щодень за працею,
Вечори з промовами.

Чом од нас поїхала,
Не шумиш верстатами?
Вихори та віхола
У яру повстанському.

Там нема електрики,
Віє з луку холодом.
Ти одна є лекторка
Із заводу, з города.

А без тебе трудно нам —
Ми й на зборах згадуєм
На заводі трубному,
У цеху прокатному.

Дівчино-секретарю,
Як тебе любили ми!
Десь ти за заметами,
За снігами білими.

1926

ВЖЕ ОСЕНІ ЧАРІВНИЙ СТИЛЬ

Вже осені чарівний стиль
За вільхами, за мурами почато.
Підіймаються і нові мости,
І цегельні нові, й пісні дівчат.
Мости поведуть до Комун —
Ген далеко пішло передгір'я!
Там веселі замріяні юнки
Задивилися в сонячні вирії.
Над Харковом риштовання —
Вправний тесля мов креше вогні!
Гей, здалися дівчатам коштовними,
Золотими здалися дні.
Юний тесля сокирою — дзеньк!
З поля дальнього чути — здоров!
Заспівали осінні весни.
...Струни, промені, крокви...

А ген широколистий шум,
Хто пісні не про сонце співа,
Хто пісні про журбу?
Ех, брат!

Над Харковом риштовання
І гул аеро, крики журавлині...
Так ніколи не думав про штольні я,
Про штольні донбасівські,
надра глибинні,
Як нині!

1927

СОНЦЕСТАН

Де туман,
 де туман,
 де туман,
Де метелиця, хуга, сніги...
Де гуляли Махно, вороги —
Підіймається в ритмах змагань
Сонцестан.
Сонце, встань!
Над поля, над луги,
Над безхмарний здіймися екран,
Прошуми в береги —
Сонцестан!
І, як струм, з далини
Обрій лє синій світ автогенний —
Здійняла робітнича Україна
Образ твій, боротьба,—
Образ Леніна.
А вітри, низовії вітри
Ще й напружують тиск бетоновий —
Підіймаються хвилі д'гори,
Підіймаються хвилі дніпрові.
Де туман,
 де туман,
 де туман,
Де метелиця, хуга, сніги —
Осяваються гори, луги,
Промениться епохи нової екран —
Дніпрельстан.

1930

П'ЯТНАДЦЯТЬ

Ми святкуємо день твій,
 моя юная Спілко,
І тобі нараховує час трудодні.
Скільки синів твоїх юних — о скільки!
Йшли дорогою щастя на зорі-вогні.

Скільки синів твоїх
 десь із запілля,
Пут розриваючи міць,
 до цих днів не дійшло;
Скільки синів то «зелені», то «білі»
Твоїх катували в яру за селом.

І республіка зна,
 підіймаючись в рості,
Що Комуни її і заможне життя —
Це й твоїх бойових перемог високості,
Це й твоїх перемог,
 покоління, звитяг!

І республіка зна,
 виплавляючи крицю,
На поля випускаючи лави машин,—
Йде твоїх уперед молодих, юнолицих
Комбайнерів, штурвальних
 веселий загін.
Ми святкуємо день твій —
 і ось ти звітуєш:
Вугіллям, металом, рудою, зерном...

І республіка знає, і Партія знає —
 Стоїш на посту
Ти, змужнілий в боях
 КОМСОМОЛ!

ПІСНЯ ЮНОСТІ

Минули роки бойові
не згадкою холодною, далеко,
Минули роки бойові —
І дні встають нові, мов клекіт
нового дня, побідний спів.

І наших рук, і наших сил
збудовані встають споруди,
Й мужніють наші голоси
коло Магнітних гір...
на Дніпробудах —
мужніють наші голоси.

Тоді я згадую мотиви,
що їх наспівував колись,
Тоді я згадую мотиви
й снаряда позахмарний блиск,
й Дніпра холодні негативи.

О пісне юності, зі мною,
ти підіймалася, мов спис,
Ми йшли на ворога з тобою,
В полках з тобою йшли колись.
Ти, пісне юності, зі мною,
Щоб оспівати Комунізм.

1933

ТИ Б ШУМІЛА

(Згадка)

Ти б шуміла, як тоді,
Синя вершино,
Я приносив би тобі
Серця мого зміни.

Я б розказував тобі,
Синя вершино,
Як в ті пори я любив
Дівчину з Волині,

І розказував би ще
Про часи негоди,
Як ходили під дощем
З нею у походи.

Як вирівнювали крок
На плацу в колонах,
Стерегли як з нею вдвох
Молоді кордони.

Як ми з нею обнялись
На зорі до сходу,
Бути вірними клялись
Рідному народу.

Переходили мости —
Ворог.

Вітер.

Буря...

Серцю б юному цвісти —
Налетіла куля!

Гей, шуми, шуми, шуми,
Синя вершино...
Я прийду

і мовби — мить —

Знов її зустріну.

1936

СТОЇТЬ І ВДИВЛЯЄТЬСЯ МАРШАЛ...

Ходу легендарних ов'яз
Рік сонця, відваги і гроз —
І враз загоряється Київ
У полум'ї айстер і рож.

Проходять урочистим маршем,
У серці хоробрих вогонь,
Стоїть і вдивляється маршал
В ходу зброєносних колон.

Вперед виступають комкори —
Червоної Армії крок!
І луни розбуджують гори
І десь оддають за Дніпром.

І луни ідуть з-за Лугані,
З-за Волги, з-за Дону ідуть —
Проходять полки легендарні
Промінням осяяну путь.

Хоробрих віта Україна —
І Київ віта, і Донбас.
Над воїном кожним, над сином
Здіймаються зорі прикрас.

І діти маленькі й дівчата
Несуть найясніші квітки,
І плескають скрізь рученята,
Вітаючи волі полки.

Над містом відлунюють марші,
У серці хоробрих — вогонь,
Стоїть і вдивляється маршал
В ходу зброєносних колон.

І думає маршал про неї,
Країну під сонцем ясну,
Що стала народам зорею,
Вішуючи волю-весну.

І думає маршал про того,
Хто силу незламну збратав
І променем світлим дорогу
Народам в віки осіяв.

Вогням тим ніколи не згаснуть;
Плин вулиць в рожевім цвіту,
Проходять і юні, й відважні,
Хоробрих загони ідуть.

Тополі високі стрункіше
Над Києвом лист підняли,
І десь в неосяжних узвишсях
Мотори радянські пішли.

І десь громовим перекотом
Заобрійні грози встають,
Червоним, могутнім походам
Наснагу дарують свою.

Проходять урочистим маршем,
У серці хоробрих — вогонь,
Стоїть і вдивляється маршал
В ходу зброєносних колон.

1938

* * *

— На незабудь лиши мені левкої,—
Йдучи в похід, кохану я прохав,—
Зустріне гостра, люта куля в полі —
Тебе, тебе згадаю серед трав.

Тебе, тебе згадаю в скрайній тиші,
Крізь бурі й хмари, знаю, прийдеш ти;
Війне й повіє світло-ніжна й свіжа
На ятрі рани прохолодь з мостів.

І в присмерку лихому після бою
Крізь марева я руку прикладу...
На серці зацвітуть твої, твої левкої,
Що ти колись дала мені на незабудь.

1935

ДНІПРОВСЬКА

Веселі киянки,
Співці-юнаки,
Розкрилимо весла
На хвилях ріки.

Розімкнемо руки —
Відмовиться хто?
Нам сяє на грудях
Значок ГТО.

Не райдуги-квіти
Горять в берегах,
Над хвилями човен
Шугає, мов птах...

Відвага, напруга
Сердець молодих
До край-виднокруга
У плесках води.

А краю ж немає
Роздоллю Дніпра...
Гей, гей, вилітаю!
Гей, гей, доганяй!

Гей, гей, зустрічає
Купальників гурт,
І лине, лунає
Далеко «Фізкульт!».

Веселі киянки,
Співці-юнаки,
На весла, на весла,
На хвилі ріки!

1939

КОТОВСЬКИЙ

Сказали, він спить.
І могила в вінках.
Так, правда, дивлюся, могила.
Та голос його в бессарабських вітрах
Скликає на подвиги смілих.

Крізь зоряні далі
молдавських ночей,
Крізь сонячні марева краю
Здіймається вершник,
і мчить, і січе...
«За Дністер!» — степами лунає.

«За Дністер!», «На пана!» —
кругом загуло...
І хвилі бушують дністровські.
І в сяйві стрімких блискавок оболонь...
Веде нас
Григорій Котовський.

1940

НА ПРУТІ КУПАЛИСЬ...

На Пруті купались, на Пруті,
Летючим потоком вода —
І пахла орільська рута,
І йшли заорільські жита.

Нас скрізь зустрічали, як рідних.
Та й рідная ж ти сторона!
Не пан з Бухареста чи Відня,
А вже Україна одна!

1940

БЛАГОСЛОВІННЯ

Наруга, сину мій, наруга,—
Сказала мати край ріллі,—
Од наших верб до виднокруга
Одні плачі, одні жалі,

Одна скорбота.
Кров і силу
По нивах сточують сини,
Німецька куля покосила
Всі сіножаті, всі лани.

Куди не йду — все попіл, стужа...
Куди не йду — сваволі ніж...
І день і ніч галіччя кружить...
О, горе, сину,
Бий і ріж!

Благословляю — час розплати —
Благословляю, сину мій,
Одну кажу дорогу з хати —
Щодня рубай, щоночі бий!

А літо прийде, не косою
Ти ниву батьківську зачни —
Грозою вдар і кров'ю злою,
Фашистським трупом начини!

Не схаменяйся в люті, сину,—
Сказала мати край ріллі,—
І не плачі і не жалі
Нехай сповиють Україну,
а помсти кров
і стяг свободи.

1942

КАТ НЕ УБИВ...

Кат не убив ні духу, ні завзяття,
Кат не схилив ані на мить —
Встає мій край, і грім прокляття
Його над хмарами гримить.

Дніпра безмежна даль, і сині хвилі,
І відблиск сонця — волі блиск...
Усе, усе, що ми любили,
Чим щастя міряли колись.

Чим щастя міряли колись,
За що кохали пісню-слово,
Куди повернемось ізнову,
Бо над Дніпром ми поклялись.

Встає мій край, і грім прокляття
Його над хмарами гримить —
Кат не схилив ані на мить,
Кат не убив ні духу, ні завзяття.

1941

СЛОВО У ВІЙНУ

Пахнуть зорі, мов квітки
над горою,
Мій народе, скільки б лиха не було,
я з тобою,
Скільки б крові не текло,
хоч рікою...
Мій народе, доки серця єсть биття,
я з тобою.

Квітнуть маки по траві
ген степами,
Мій народе, хай рядки оці в крові —
кров з піснями —
За свободи прапор твій
днем,
вогнем,
руками...
Мій народе, битись буду,
Буду битись з ворогами.

Хвиля грає по Дніпру,
як ніколи,
Мій народе, чи на горе, чи к добру
димно в полі...
Буду жити а чи вмру,
та за волю,
Мій народе, все знесу я, всі здолаю
муки й болі.

Білі лебеді пливуть,
чорні тучі...

Мій народе, коли гроз кривава путь
 неминуча —
Через гори, спади, каламуть,
 через кручі,
Мій народе, зможем, зборемо усе,
 ми не гнучі.

1942

КОЛИ СТРИНЄШ ІМ'Я МОЄ...

Коли стринєш ім'я моє в ряді уславлених,
Не хвали ти мене і героєм не зви —
Рідні села в диму і дороги всі зганыблено,
Білі кості батьків пламеніють в траві.

Голоси матерів передсмертною тугою
З вітром дальнім пливуть з-за полтавських рівнин,
Серце рвуть... Серце рвуть!
А зловісна галич наругою
Облягла всі сади і узбіччя долин.

Діти криком своїм вопіють. Небо хмарами
Вогневими шумить в безневинних очах,
І здригає земля, задонецька земля, під ударами,
Як у морі, в собі поглинаючи ночі жаж.

Смертна січа іде... І не втане вона, не зупиниться,
Доки кров'ю за кров не відплатимо ми,
Доки все, що охмарилось, світлом дня опроміниться,
Зійде сонце над мороком гніту і тьми.

Доки сіл і доріг, розливаючи кров, ми не пройдемо,
Засвітивши вогні в безневинних очах,
Доки вдарами гроз не стрясем над негодами
Пламеніючим вістрям свободи і правди меча.

Доки тих, що наругу несли, ми навіки не звалимо,
Голос чуючи грізний з хвиль огорених зелен-трави,
Отоді тільки, рідная ти, мене в ряді уславлених
Добрим словом мене похвали і героєм мене назови.

1942

* * *

В дні кривавого розбою,
В скорбний час руїн
Наді мною, над тобою
Б'є, гуде, лунає дзвін.

Кличе він, зове до бою,
Кличе в січу в люту він —
Наді мною, над тобою
З опохмурених долин...

Йде, гуде, звіряє зброю,
Прапори підносить він —
Наді мною, над тобою
Перед сонмом поколінь.

Ворог ситий од розбою —
Гине, гине, сходить в тінь...
Гей з-під сонць лунає дзвін!
Наді мною, над тобою
 йде, гуде, лунає він...
 лунає він...

1942

НАПРОВЕСНІ

Любили ми весінній шум осик
В краю своїм над Россю, над Оріллю,
І гомін вод, і перший птиці крик,
І перший пролісок рясного передзілля.

Любили ми, та ворог потоптав,
Як душу нам, як серце при дорозі;
І не весни туман з-під ватри ніжних трав,
За валом вал вітри встають, і стогнуть грози...

Не рути дух і не барвінку цвіт,
Не синій пролісок з замисленого гаю,
А гострих куль, снарядів смертний літ
Наш волі край громами сповивають.

І платим ми вогнем за все,
Як не платили звіку ще ніколи, —
Вогню і куль з нас кожен вщерть несе
За рідний край, за рідні виднокола.

Любов свою ми збільшили в сто крат —
Весна іде крізь спалахи діброви,
І леготом вітрів нас зве перемагать,
Як звуть вперед нас блиски хвиль дніпрових.

Вперед же всі, на зграй ворожих крик,
На ніж дротів, на схили погорілі —
Любили ми весінній шум осик —
В краю своїм над Россю, над Оріллю.

1942

* * *

На рушники, на рушники
Твої, Черкащино, узори —
У дні неволі, в час тяжкий
Палайте цвітом непокори.

І хоч зжирає вас вогонь,
На пил, на попіл ворог віє,
Та я мов прапор оборон,
Що серцю світить і зоріє.

Та ви мов прапор, що веде
Лавини здружені до бою
Одним полком, одних ідей
Проти навал орди лихої.

О зрійте, барв ясних квітки,
Паліть нам груди в люті пори —
На рушники, на рушники
Твої, Черкащино, узори!

1942

Картино-вишня,
Оріль-вода,
Яка ж ти пишна
Та молода.
Зелені строї,
Світла хода —
Марив тобою —
В тінних садах.
Марив тобою
В тінних садах —
Слід за горою
Не запада.
Ні за горою,
Ні за крутою,
Ні далиною,
Ні чужиною.
Ні за степами —
Тими світами,
Ні за вітрами,
За холодами.
Яка ж ти пишна
Та молода,
Картино-вишня,
Оріль-вода.
Барвисті строї,
Сонце окрас...
Марив тобою
У смертний час.
В кривавих ранах
Під грози став,
На полі брані
Стрінув, пізнав.
За криком крука
Не гасне стяг...
Я, син твій, руки
Тобі простяг.

1942

З ПОХОДУ

Попіл хмар на полях,
Кров-іржа на плугах
та все пил, та все пил...

Що, забракло нам сил?
Серед рідних могил
станьмо в бій, станьмо в бій!

Та щоб цвіт-прапор твій
Був у битвах страшний
ворогам, ворогам.

Та щоб нашим штикам
Осявать, як плугам,
в дні весни, в дні весни.

Та щоб нивам рясним .
В час світань тих ясних
повноколо іти.

Та щоб вільно рости,
І творить, і цвісти
поколінням новим!
Поколінням новим!

1943

ПЕРЕД АТАКОЮ

Час рокований розплати,
Гроз і битов час,
Проведи через загати
На Україну нас.

Дай нам мужності і сили,
Зненависті дай!
Дай вернути — ми любили
Світлих райдуг край.

Дай не впасти, не схилитись,
Дай вперед іти,
Крізь вогні несамошиті
На дороги мсти.

Хай нам хвилями заплеще
Синя даль Дніпра,
Встане кручами Чернеча
Славная гора.

Зрине хай з-під тучі-хмари
Блискавиця-гра,
Щоб нам пити щасну чару
Правди і добра.

Кров за кров! Пройди, розплато,
Серед вулиць, піль —
Там, де мати розіп'ята,
Де ряди могил!

Де стікають кров'ю віти,
Ранки без пісень,
Де у колі скорбнім діти
Загубили день.

Дай нам мужності і сили,
Зненависті дай,
Щоб звільнити край наш милий —
Світлих райдуг край.

1943

МОНУМЕНТ

Серед скривавлених узгір
Правобережжя золотого
Стояв, як вияв мрій і вір,
Як заперечення лихого.

Круг нього хмари і дощі
І вража хуга лих і смерті,
А він під сонце височів —
Незламний, мармуровий, впертий.

І рани й горе в стужах днів,
Туман долин, катів свавілля...
Правобережжя у вогні...
Лівобережжя спопеліло...

І хто з живущих поведе
На битов просторінь розлогу,
Хто словом викреше з грудей
Вогонь мети і віру в змогу?

Хто з окривавлених долин
В один потік річки з'єднає,
На сонце виведе —

хто він,

Пророк і вождь оцього краю?

.

Понад вали, фронтів рови
Невидний шлях рікою слався,
На зорну північ, до Москви,
Живий крізь присмерки вдивлявся.

І образ Леніна вставав,
Над краєм сонцем підіймався, —
Уся земля, народ весь ждав
І в грізнім пориві єднався.

1943

ЧИ РОСОЮ ЗОРЕВОЮ

Чи росою зоревою,
Чи хмарою грозовою,
Чи туманом-перецвітом,
Чи маковим цвітом,
Чи веселкою зі сходу
В чорні дні походу,
Чи майовим цвітом-зіллям
З дому-огороду?

Чим привидишся солдату,
Де тебе питати,
На якому перехресті,
Дівчино-розрадо?

І росою зоревою,
І хмарою грозовою,
І туманом-перецвітом,
І маковим цвітом,
І веселкою зі сходу
В час твого походу,
І майовим цвітом-зіллям
З дому-огороду —

Навіщу тебе я, милий,
Встану із могили...

1943

КОМСОМОЛОВІ УКРАЇНИ

Тим, що бурі не зломали
У смертельному бою,
Тим, що кров'ю окропили
Землю рідною своєю,—

Пісня леться, пісня кличе,
Пісня грає і росте.
І на славу, і на січу
Молодих вона веде.

Тим, що йдуть вперед на ката
Крізь пожарів смутні дні,
На мечях несуть розплату,
Серця юного вогні,—
Пісня леться, пісня кличе,
Пісня грає і росте,
Гей, на славу, гей, на січу
Пісня смілого веде!

Не розбити кулям броні,
Не зламати ворогам —
Честь героям Краснодона,
Слава вічна орлам!
Пісня леться, пісня кличе,
Пісня грає і росте,
І на славу, і на січу
Молодих вона веде.

Дух Трипілля, дух свободи,
Що од Леніна у нас,
В лавах дужого народу
Не захмарив, не загас.
Пісня леться, пісня кличе,
Пісня грає і росте,
І на славу, і на січу
Гей, вперед, вперед веде!

Слава крилам соколиним,
Краю рідного орлам —
Комсомолу України,
Вірним Партії синам.
Пісня лється, пісня кличе,
Пісня грає і росте,
Гей, на славу, гей, на січу
Молодих вона веде.

1943

МОЄ

Після фашистської сваволі
Ще буде сонце клекотать,
І над Дніпром, над Чорним морем
Ізвисне зорний виноград.

І буде дівчина до нього
Лілеї-руки простягать,
І буде птаство на облогах
Ізнову весну-красну грать.

І будуть діти межі віти
В садах, як в горницях, гулять,
І буде світлий ум творити —
Труда палаци воздвигать.

І буду я безмірно радий —
...Шляхи мої, моя земля!..—
Кого любив — того не зрадив,
Кого ненавидів — прокляв.

1943

ОСІННЄ

Верби затужили
В бурю під дощем,—
Гей, зберімо сили,
Друзі мої, ще!

Нас немає многих,
Бою ж не кінець,
Розбива дороги
Вітер і свинець.

Смертна канонада
Грає-виграє,
Куля в кулю пада,
Куля в кулю б'є.

Гей, вогню закрешем
З димної грози,
Кулями розчешем
Хмари та ліси.

Кулями, гранатами,
Градом вогневим...
Смертна канонада,
З ворогом розплата,
Сонце... дим...

1943

* * *

І жоржини, і рожі, і кров,
Пил доріг і полтавська земля...
Знов я тут. Мене, сина, любов
Сюди смерті стежками вела.

Знов я тут. І стрічають сади
Чорним паленням вкляклих гілок,
І хтось шепче, хтось скаже: — Іди,
Не діждалися, бачиш, синок.

До дверей. І немає дверей.
Кличу: — Мамо!.. — немає, не чуть.
Повернувся у гай з-за гори соловей
І співа. Я ж мовчу.

Та не віряться.

Сон. Голуба далина,
Де стояла хатина батьків...
Кличу: — Тату!.. — Луна
Попливла, попливла,
піднімаючи чорнії зграї круків.

Що ж робити? З-під згарищ: — Іди!
По клинках не стекла іще кров... —
З-під руїн чую голос: — Помстись!
.
І руїни, і рожі, й любов.

1943

НАПИС

Це дружині — серця кралі
В дні тривожні боротьби
З вогнищ Дону до Уралу
Про любов, що не згубив.

Дні пливли, за днями тижні...
І проніс я крізь самум
Горстку слів сердечних, ніжних,
Взятих в поросі, в диму.

Горстку слів — сказати б мало —
Ні, скажу я, ті слова
Ще нікому не казались,
Ще нікому не співались,
Хоч було немало зваб.

Не вино нас пригорнуло,
Пригорнуло нас життя —
Не зламало, не звихнуло
Серця вірного биття.

Ще скажу я — в час двобою,
Коли смерть зове на герць, —
Знай, мина війна війною,
Не здолавши вірних серць.

Червень, 1943
Донеччина

НОВОМУ РОКОВІ

Траншейних днів холодні дати
Той не охмарили вогонь,
Що визрів в битвах Сталінграда —
Життя і смерті Рубікон.

І як від щасного порога
Під стягом сонця пролягли
Прифронтові круті дороги
До ріль рахманної землі.

Жагу відродження ми славим,
Верстата спів, і шуми нив,
І на майданах юні лави
Прийдешніх світлих, творчих днів.

Благословім Нового року
Великих замірів діла
І час труда, мету високу,
Що нам світила, нас вела.

1943

ДВОЄ ДРУЗІВ

Місяць на півкруга
За Рось западав,
З товаришем-другом
Я в траві лежав.

Німецькі окопи,
Поржавлений дріт...
Нічого не зробиш —
Заступлено світ!

— Товаришу-друже, —
Сказав я тоді, —
З лихого окружжя
Грозять нам кати.

Кругом нас огради,
І смерть нас кругом...
Тікати нам від ката
Чи йти напролом?

Товариш мій глянув
І так відказав:
— Ти кажеш — тікати,
А де ж нам межа?

Межею для смерті —
Могила та гроб,
Межею для впертих —
Граната, окоп.

Не вибереш, брате,
Як краще вмирати,
Гей, нум вибирати,
Як краще долати.

Щасливих на вдачу
І доля не б'є —
У тебе ще стачить
І в мене ще є

Гранат у підсумку,
Патронів в полі...
Так нумо ж дарунків
Сійнем по ріллі!

І ось закипіла
Вечірня земля.
Горіла ген Сміла
І Сквиря здаля.

Гранати, гранати —
Удари громів!
Пішли два солдати
У коло вогнів.

Пішли. Пробивають...
Кривавиться шлях...
Горить чи світає
За Россю в степах?

1944

ЧИ ЗАГИНУ, ЧИ ВЕРНУСЯ

Чи загину, чи вернуся,
Цвіт гвоздик — печалі знак!
Я любив ті коси русі,
Я любив не знати як!

Снилось, мріялось, ввижалось
До сьогоднішнього дня,
Що стрічала й провджала
Все життя мене вона.

Тільки раз, сумного ранку,
В час прощання, на зорі,
Не відсунула фіранки,
Загасила ліхтарі.

З того разу серце в тузі,
В нерозрадній самоті —
Де не йду я — в полі, в лузі, —
Та до неї лиш путі.

І все жду і жду — прогляне
Світла знак з її вікна.
І я вірю —
 легші стануть
І дорога, і війна.

1944

МАЛЬВИ

Коли ми кидали усе,
Лишали край і дім,
Як ти цвіла, краса осель,
Рожева мальва-дим!

Відносив нас походів вир,
Кривавий вал атак.
А ти цвіла, немов докір,
Немов зневаги знак.

Чотири квітки в дивину,
Чотири кров'ю щерть,
Що так горять лише в війну
Під сонцем і дощем.

Землі краса, степів любов,
Печалі тінь в очах...
О наші болі, наша кров
На пилу димний шлях!

Здавалось, сон — цвіли, цвіли
На щастя, на життя...
І кожен мріяв в млі долин
Про дім, про вороття.

Ще був у нас один такий,
Праворуч мене йшов,
Мов сокіл ясен, молодий,
Стрункий і чорнобров.

Він мальви брав, було, в косі —
Гнучкий дівочий стан!
Гарячих ран не загасив
Досвітній час розстань.

Упав, упав на ковили
Від кулі і штика...
Дівчата гілець не вплели,
Не зм'яла рут рука.

А та одна, що десь лишив,
Стояла в самоті,
Питала даль вона: — Скажи,
Чи вернеться сюди?..

Не жди, не жди, солдат лежить.
Розвіявсь мальви дим...
І неба рідного блакить
Не розцвіла над ним.

Листів-привітів не пиши,
Не одному біда,
Лежать його товариші —
Кому ж відповідать?

.

І пламенів на захід, схід
Невгасний вир пожеж,
І кликав, кликав мальви цвіт
До рідних серцю меж.

Ладнали зброю і вперед
За кроком крок ішли,
А над тими, що брала смерть,
Видіння гроз цвіли.

Чотири квітки в дивину,
Чотири кров'ю вщерть,
Що так горять лише в війну
Під сонцем і дощем.

Хто пада в полі — піднімав
Свою, солдата, тіль,
Хто гинув, знову той вставав
У смертний час горінь.

Бо не згасав, не танув гнів —
Бив вітер і свинець!
І мальв далекий пламенів
В краю отім вінець.

ВІТЧИЗНИ ГОМІН

На шляхах-дорогах,
Через всі краї,
Крізь бої, тривоги
Ти проніс її.
На чужій чужині
До кінця зберіг
Серце Батьківщини
Серед бур і лих.
Злоті крила вечір
Прихиля до Альп,
Та чужих Німеччин
Не співає даль.
Устають далекі
Обрії, як сон,
Рідних земель клекіт
І квіток вогонь.
Сорок квіток з краю,
Де на світ родивсь,
Сорок квіток з гаю,
Де, було, любивсь.
Сто вогнистих, чистих,
Сто рожевих мальв
З низовин імлістих
Пломенистих барв.
Всі вітрами змиті,
Всі до пруга, всі...
Кохані у житі,
Купані в росі.
Куряться дороги,
Альп димлять кряжі...
О, Вітчизни гомін
В серці і душі.

1945

ГВОЗДИКИ

(Осінь 1943 року)

Гвоздики рожеву засвічують мідь
З-за гілки, з-за тину, з-за рогу...
Дорога, дорога, дорога біжить,
Курна і далека дорога.

— Рівнятись праворуч! Чотири у ряд! —
На Заході стрінуть тумани...
Вітальним салютом гвоздики горять,
Громохкіше б'ють барабани.

— На, любий юначе, й від серця мого!.. —
І падає цвіт на лафети;
Подільського серця гарячий вогонь
Солдат зарікає від смерті.

І радісний гомін, і радісний крик,
І вдаль роступаються ріки...
...Хай буде, солдате, на пам'ять, на вік
Осель наших дальніх гвоздики.

І полум'ям серця спалахує цвіт
З-за тину, з-за гілки, з-за рогу...
І падають квіти, і падає мідь
Захмареним сонцем під ноги.

1945

КАЗКА ЦІЄІ ЗИМИ

Завої, завої, завої...
Така вже від роду зима:
То в грізному шелесті зброї,
То стихла, війнула й нема.

І вже вітерці, вітерці і весною
Парує з оживлених ріль,—
І вже з-під галузки росою
Виходить на зорях Оріль.

Дніпра перегата десь рветься —
Басує невтишений кінь!
Аж доки в степи не проб'ється
З-під криг виграваючий дзвін.

* * *

Завої, завої, завої...
Сніжинки, сніжинки, сніги...
Полинуги б, вітре, з тобою
На білі зими береги.

Як ти, долину облетіти б,
Шумуючи в білім рою,
Хитнути смерекові віти,
Сполохати пташку в гаю.

Прислухатись, казку почути,
Побачити казку життя,
По перших зірках Дніпробуду
З тобою її прочитать.

І в млі снігового простору
Оглянути весь небокрай —
Карпат даленіючі гори,
І тихий південний Дунай.

І моря зеленого берег
Під знаком зорі і крила,
Де повно наливаний келех
Здіймає нам вічно Земля.

За світло, за сонце!.. Не попів
Розверзені стелі вкрива —
Стоїть, осява Севастополь,
Одеса звелася жива.

Накочують хвилі на коси,
Підводяться тіні з води...
Ідуть за Ольшанським¹ матроси
На берег холодний, крутий.

Під звої вогнів канонади
В єдинім Вітчизни строю
Матроським ударом відплати
Крізь шторми і бурі встають...

Встає, стугонить Миколаїв,
Розбивши досвітній туман.
— Акрен Хамердінов! — гукаю. —
Волошко Григорію², встань!

...Ви впали. Та здружених десять
(Видінням зринає «Варяг»)
Степами несуть до Одеси
Пробитий, прострелений стяг.

І хвилі шумлять в узбережжя...
Туман над лиманом, туман...
Одесо, ти вільна, Одесо!..
Палає в огнях Акерман!..

¹ Ольшанський Костянтин — ст. лейтенант, командир групи морського десанту. В ніч проти 26/III 1944 року здійснив у м. Николаєві, в районі елеватора, висадку десанту. Героїчно загинув.

² Хамердінов Акрен, Волошко Григорій — матроси-бійці, учасники десанту в м. Николаєві. Героїчно загинули.

На захід, матроси, на захід!..
Грималь і шумує Дунай..
І вітер нескореним птахом
Війни розрива небокрай.

*

Згадали ми бої,
 а море
До сонця мрійну стелить путь...
І кораблі на всі простори,
В усі краї від нас ідуть.

Вклонімось, друзі, монументам —
На всіх шляхах, де йшла війна,
Лежать відомі й безіменні,
Взяла їх вічність імена.

І слави вічної вінками
Діла їх ратні повила,
Щоб піднімались над віками
Вогнями дня над тьмою зла.

*

З глибин підземних Криворіжжя
Залізу пісня постає —
Там перфоратор крає, ріже,
За шаром шар лупає, б'є.

І на холодні перегони
Степів виходять рударі,
Зав'южені несуть вагони
Землі рударської дари.

Надбання рук — заводам сталі.
Сніжинки кружать над Дніпром...
Озера вогневі металу
Шумлять під зоряним крилом,

Що мов летить, і, мов видіння,
В тенетах неба повиса,

І насила метелиць тіні,
У хмарах гасне, не згаса.

Де у бою своєю кров'ю
Шляхи війни солдат полив, —
Шумить цехами Подніпров'я,
Мов диво сяйне серед див,

Новими витопами домен,
Металу сяючим вогнем,
І гомоном новобудови,
І неповторним світлим днем.

Заграє сонце на піддашку —
І вже іде... заліза грай.
Зими цієї дивну казку
Нам каже цей металу край.

*

Завої, завої, завої...
Сніжинки, сніжинки, сніги...
Неси мене, вітре, з собою
На білі зими береги.

...І ось мене ніч над Донбасом
Стрічає вогнями з імли,
Троянду — барвисту окрасу —
Дарує хтось нашій землі.

І ніч піднімається світла,
Летять солов'ями гудки,
Там біла троянда розквітла
І пахнуть її пелюстки.

Донбасе, Донбасе, трояндо!
Республіки нашої цвіт!
Це ти світлосяйні гірлянди
Засвічуєш в повісті літ.

Глибин нерозвіданих човен
Пізна ще не впізнаний світ —

Йде врубова там Лукичова ¹,
Землі розриваючи спід.

...Гудуть Запоріжжя удари,
І відгомін лине в ту мить
З глибинних підземних віддалин:
«Донбасові нашому жить!»

*

І знов заметілі, метілі...
Вирує, кружляє зима...
О, скільки крізь простори білі
Земля моя див підніма!

Щоденно, щочасу, щомиті
В радянському колі держав,
В найкращому колі у світі,
У вічному гомоні слав,

В єдинім поході народу —
В окрасі, найкращій з окрас,
В будованім домі-оплоті
Всіх націй, народів і рас.

І казка не казкою — цвітом
Горить, переливами знад —
Над білим засніженим світом
Встає, освяває весна.

1946

¹ Лукичов — ударник праці в післявоєнні роки.

МОГИЛА

На бойному полі могила,
Ширяють під хмари орли.
Спинися над пам'яттю смілих —
Тут слави герої лягли.

Вони не боялися смерті:
В кривавім, останнім бою
І перший, і другий, і третій
Вмирав за Вітчизну свою.

Одному ввижалася мати,
Другому кохана в степах,
А третій четвертого — брата —
Від куль навісних заступав.

Кривавії марева бою
Стрічали хоробро вони,
Несхибно виносили зброю
На вал світової війни.

Не злота глумлива офіра —
Землі неокутої мста,
Вела їх на подвиги віра,
Правдивої справи мета.

І рано і пізно в долинах
Вчувається гул батарей,
І тіні, підводяться тіні
З горінням пробитих грудей.

Хай вічної шани могилу
Навідують віщі орли.
Спинися над пам'яттю смілих —
Тут слави герої лягли.

1946

МОЛОДІСТЬ

З'їздові комсомолу України

Єсть у творчому юнім Сьогодні
Солодкість ясної мети,
Натхнення сердець благородних —
Бороти, творити, іти.

О юність, ти землю оновиш!
Лежить опромінена путь,
Великого плану будови
На гонах Вітчизни встають.

І ти під ясною зорею,
Ворожим не скорена злом,
Ідеш, мов господар, землею
Під неба блакитним вінком.

Ідеш ти, і гоїш ти рани,
Кривавії рани землі,
Щоб знову цвіли Дніпрельстани,
Щоб знову сади зацвіли.

Щоб силу труда свого дати
Полям в переливах роси —
Вогнів ще ніхто Сталінграда
У серці своєму не гасив.

Крізь зір даленіючих легіт
Донбасу ми чуємо крок...
І тінь молодого Олега
Несе комсомольський квиток.

Єсть в русі нестримному юних
Накреслень і здійснень вогонь —
Під стягом багряним Комуни
Їх, слави імен, легіон...

Великої Партії слово
Для відданих — сонцем в віках!
Для відданих, смілих, готових
Майбутнього доля в руках.

О заміри гордого часу,
Чарівної юності дні!
Бескидам високим, Донбасу
Світили їх звабні вогні,

Мов мрія — співцям і поетам,
Як юнгам — в морях кораблі.
То слава негасна планети,
То вічна юність землі.

1946

ПЕРЕПЛЕТУ І ОБІВ'Ю...

Переплету і обів'ю
Любов'ю серця, серця палом
Вітчизну-матінку мою,
Що доглядала, колихала

Мене, малого, ще тоді
(Давним-давно уже, здається!),
Коли світи і цвіт надій
Лиш коло неньчиного серця.

Переплету і обів'ю
Любов'ю сина після бою,
Рукою-гілкою в маю,
Самою піснею-весною,

Що в серці виносив, надбав,
Що розцвіла перед очима
Палітрою предивних барв,
Ні днем, ні тьмою негасима.

Над визріванням врожаю
Палає сонце, ходять хмари,
І десь відлунюють удари...
Переплету і обів'ю

Вітчизну-матінку мою,
Що дня вчистого за руку
Вела до школи у науку,
Віддавши душу всю свою.

О жар нетлінний Комсомолу,
Тобою виношений жар!
В час смертних битов, в грізнім полі,
Під грозовим навалом хмар

Гори, палай вогнями ватри,
Ти серцем матері палай!
Осяй, пройди партійним гартом
До небокраїв рідний край!

Розкрий, віддай душі надбаня
Ріллі, і нивам, і садам,
І мудрим книгам поривання,
І проростаючим дубам

На видноколі степовому,
І спілим рудам, їх вогням,
Новобудованим мостам —
Хай буде честь твоїм рукам,
Достойна слава майстровому.

Хай буде честь... снага в трудах!
Й малої слави,

ні,

не треба!

Цвіла б під лазуровим небом
Вітчизна в зоряних вінках,

Краса найвищого закону
Не запорошена в літах —
Надій і злетів вічний птах —
Одна любов, одна до скону.

1948

МАЛА МОСКВА

(Оповідання серба)

Жило за ріками село,
Далеко за горами,
А в тім селі і пан, і хлоп,
Жандармський чин з орлами.

Там клопітливий гешефтяр
З престольної столиці,
І над усім жмикрут-крамар,
Крамнички і крамниці.

Усе для пана, все було —
Плодів з-за плоту грона...
Жило-було собі село
Далеко за кордоном.

Та ось, як блиск, майнула вість,
Недобра чи глумлива:
Селяни збавили укіс
В жнива на панській ниві.

І загуло, немов удар
З ясного неба грому!
Доповісти спішить жандар
Міністрові самому.

Йдуть блискавок кругом рої:
Що трапилось в Ізбішти?
Чия рука, діла чії —
Підпілля, комуністи?..

Невже порушувати лад
Надумалися хлопці?
Поставить варту. Винних взять
На доскональний допит.

.

Минув по тому рік чи два,
З селом нові турботи —
За землю панову права
Свої веде голота.

Вже урядовців аж кишить!
Досліджують, працюють —
Хто царству цілому грозить,
Чому в селі бунтують?

І ось зібрався грізний суд
В великім білім місті,
Селян з села того ведуть,
Що звалося Ізбішти.

Їх провели усіх гуртом
По бруку вулиць ранніх,
Щоб визнання перед судом
Сказали всі останнє.

Трудився довго суд, карав,
Та не спромігсь дізнатись,
Хто їх до світла піднімав
За стяг свободи братись.

Аж ось на сконі справ отих,
Тюремних та судових,
З громади звівсь один за всіх,
У суддів просить слова.

— Неправди муля нам ярмо,
Ми ж проти всі, горою,
Ми, пане голова, звемо
Своє село М о с к в о ю.

— ...Москвою?! — Аж схиливсь суддя,
За ним його підсудки.
Стрибнули пера по листах,
Побігли прудко, прудко...

— Так ось що, — мовить голова, —
Підсудний, гру полиште...

Так і запишемо: «Москва
Тепер в селі Ізбішти».

А щоб всії держави лад
Не зазнавав удару, —
За ґрати ковані послать
Підсудних всіх на кару...

І суд скінчився.
Роки йшли,
Наливані грозою,
По царствах всіх всії землі
У вигромах двобою.

І там в краю, де пан і хлоп,
Жандармський чин з орлами,
Мала Москва — жило село,
Овіяне вітрами.

Негнулось грозам в глушині,
Боролось і мріло.
«Москви нам зоряні вогні
Дорогу спломенили», —

Казали сковані, йдучи
До темного з а т в о р у ¹,
Казали друзям уночі
За ґратами п р о з о р у ².

Ударив, вдарив грім війни
І заgrimів по світу,
Повіяв прудко з далини
Кривавий вітер літа.

Шаліють, виють: — На Москву! —
Із краю в край фашисти;
Та раптом чується: — Живу,
Мала Москва — Ізбішти!

¹ З а т в о р — в'язниця (сербськ.).

² П р о з о р — вікно (сербськ.).

МАТЕРІ

Ти все питала, все шукала,
Де та могила, де земля,
Що трьох синів твоїх сховала,
В свої обійми узяла.

Ти все питала, все шукала,
Де ті вітри і звідки дмуть,
Що того літа провівали
Синам-солдатам трудну путь.

Ти все питала, все шукала
То зір, то місяця вгорі —
Вони ж бо землю осявали
Синам останньої пори.

Ти все питала, все шукала,
Аж доки в полі і сама
Зигзицею, луною стала —
Шумиш в вітрах, ідеш в громах.

Чи гомонять, чи сплять діброви,
Чи спів несуть птахи степам —
То чути матері там мову,
То чути — мати ходить там.

І палаєм війни прокляття
Із уст її в громах зрина...
Встають, шикуються солдати,
Бо голос той — наказ синам.

1948

КОМСОМОЛЬЦЮ

Олександру Бойченкові

Здригнули хмари над землею,
Боїв смертельний гомін грав,
Коли ти з юністю своєю
Зорі проміння поєднав.

І в лавах здружених, залізних
Пішов вперед плече в плече
Під зорним стягом Комунізму,
З натхненням сявом очей.

Здолав ти гори, доли й ріки —
Світи, о юносте, тобі!
Завіти Леніна навіки
Шлях осявали в боротьбі.

Непереможною ходою
Ти йшов в злютованих рядах,
І сяло сонце над тобою
В долинах слави і труда.

Проти негод сталеві крила
Виносять гордого орла,
Ти став над кручами Трипілля —
І слава землю обійшла

Крізь стани вражі, силу броні,
Крізь воєн шал, вогонь і дим
Незламним духом Краснодона,
Гастелло серцем вогневим.

І йти тобі ходою юних,
Як зелен-сад, цвісти тобі
До найясніших сонць Комуни
Під стягом праці й боротьби.

1949

МИ ЮНІ ЛЕНІНЦІ

Його народження — весна!
Зоря палаюча над світом!
Ми юні лєнінці, і нам
По лєнінських законах жити.
Учитись, вчитись і творить,
Вітчизну сонячну кохати,
Трудами славити і вміть
Готовим завжди в лави стати.
За ним крізь грози старші йшли,
Щоб нам щасливі дні добути...
І стяги лєнінські цвіли
Дороговказами розкутим.
Горіла лєнінська зоря,
Будила скрізь серця, не гасла,
Йдучи за хвилі, за моря,
Через гірські захмарні пасма.
І там, де світло маяком
Над тьмою чорною здіймалось,
Там раб вставав вже не рабом,
Бо сонце лєнінське там сяло.
Хай світ старого ще не зник,
Та лине всюди мислі геній
І протинає тьму віків,
Як грім, як іскра, словом Л е н і н.
Ми вірим, знаємо, як він,—
Народи встануть всі з неволі,
Щасливі діти всіх країн
У наше світле стануть коло.
Комуністичним дав вікам
Свої він вічні заповіти —
Ми юні лєнінці, і нам
По лєнінських законах жити.

1949

ЛІСОСМУГА

Б'ються кібці в бересток,
Берест юн — листок в листок!..

Не шумить, не дме пісок,
Б'ються кібці в бересток.

Б'ються кібці в бересток,
Б'ються кібці в холодок —

Не шумить, не дме пісок,
Молодий росте лісок.

Б'ються кібці в холодок,
То в калину, то в дубок,

В милім плетиві гілок
Мостять гнізда для діток.

Розривають холодок —
Б'ються кібці в бересток,

Припадають до квіток —
Не шумить, не дме пісок...

Не шумить, не дме пісок —
Зелен смугою лісок...

Липень. Спека. Холодок.
Б'ються кібці в бересток.

1949

ГРОЗА

Степова, вітрів дичавих повна,
Змішавши з хмарами доріг кушпіль,
Ішла гроза зухвала, безумовно,
В собі відчувши бушування сил.

За полотном, де передхмарна тиша,
Схитнувши, дзенькнула — вогнів навал! —
Вп'ялась уже в небесне бездоріжжя,
І в землю вдарив у безтямі шквал.

Гроза ішла, як з року в рік ходила,
Товкла в стеги, в поля, в ріку —
Щоліта силу міряти любила,
А скільки вже отих дубів звалила
На грозовім своїм віку.

Зухвало йшла, громів не шкодувала —
Одним у шлях ударить, другим в діл,
Корита рік палила, заливала
Вогнем, свинцем... Не затихала,
Шуміла летом громовитих крил.

І ось в якімсь шаленім завиванні
Змішалась раптом бушуванням хмар,
Мов звір отой, якого валить рана,
Який безсиліє, а хибить на удар.

Гроза спинилася в зеленім шумовинні
Зустрічних смуг, що степ перетяли,
Гроза заплуталась в дротах електроліній,
Ударилась в нові загати, у нові ваги.

І вже страшні її втихали громовиці,
І блискавиць пом'якшувавсь вогонь...

В піски рвонулася — гай, гай —
 травиця та водиця...
В дороги кинулася — лизнула там гудрон.

Майнула десь крилом своїм підбитим,
Зірвалась десь на вигромах вона,
Взялась було півсвіту запалити,
Порвати греблі, плодороддя збити,
Та слави не дала розгорнута війна.

Спинуло все грозу, як тільки доторкалась
До гір, до луків, до полів,
Бо щось могутніше, доцільніше вставало,
Протистояло скрізь на цій новій землі.

Нехай кругом панує світла тиша
І хай гроза навідує за тим,
У пори літні ниви поколише,
Схитне сади в дозрінні золотім.

1949

РАНОК

Білявка світлокоса —
Дзвіночки вже дзвенять! —
Вигонила на роси
Черідку козенят.

Білявка світлокоса,
Пастушка з батіжком —
У нашому колгоспі
Всі здружені трудом!

Білявка білолиця,
Пастушка край села,
Пташкам співала, птицям —
Зліталися здаля...

Білявку пізнавали —
Кружляв пташиний грай!
І їй вони співали
Про синій небокрай.

Білявка білолиця
Там кізок стерегла,
Годиться — не годиться —
Із книжечкою йшла.

Казали, їм читала,
Ба, кізонькам — авжеж..
І ластівкам співала
Немовби з книжки теж.

Білявка світлокоса —
Дзвіночки ген дзвенять!..
Потолочила роси
Черідка козенят.

Потолочила роси
Черідка козенят..
— Я жду: ось прийде осінь,
Покличе до занять.

А кізоньки у полі
Залишаться одні,
Та певне, що і в школі
Не раз ці виднокола
Згадаються мені.

1950

ДНІПРОДЗЕРЖИНСЬКА АКАЦІЯ

Уже дерева всі оділись,
В свої наряди — зелен лист,
А ти стоїш якась зчорніла,
Такою й не була колись.

Не в'ють хаток залітні птиці,
Де твої квіти, де листи,
Весна чи літо тобі сниться
Між гри металу і руди.

Але люблю тебе, — на часі
Приходить враз твоя весна —
В одежах світлих вся, в окрасах
Ти вийдеш дивно чарівна.

І забує білопінно
Твій негасимо юний цвіт,
Горінням сонця, шумовинням,
Усім диханням буйних віт.

Я бачив вже тебе такою,
Я не забуду ніч ту, май...
Я не забуду вже ніколи
Дніпродзержинських домен грай.

Осяйні бачив я обличчя
І очі юнки й юнака!
Незасторонена і ніччю,
Сплела ти їм свого вінка.

Цвіла в багряному уся ти
Між гри металу і руди,
І йшли спочить, і йшли кохатись
Під пристрасні твої листи.

Не зазіхала ти на славу —
Гаї у райдугах, сади! —
Вся в одсвітах рекордних плавок
Стояла коло домен ти.

І бачив: тим була ти рада,
Всю ніч багрянцями цвіла,
Що юних здружена бригада
Рекордну плавку нам дала.

1950

ХАЙ ХОЛОДНІ, ХАЙ СУВОРІ

Хай холодні, хай суворі
Хвилі б'ють в борти залізні,
Не спливають ніколи зорі
З неба чистого Вітчизни.

Б'ють вогні — то надр джерела
На горбах залізнорудних,
В хвилях синьої Орелі,
В шумах-грозах Дніпробуду.

А по нивах ходить хвиля,
А по нивах туча-хмара —
Наливається стосила
Повнозерна нива-чара.

В добрий час колоссям спіти!
Раннім росам їх росити,
Нам ту чару повно пити,
Нам збирати, нам косити.

Пропливає хмара-лебідь
І стрічає на дорозі
Сім зірок в крутому небі,
Що горять в небеснім Возі.

І від кожної по іскрі
Пада ледь на крила хмари,
Блискавки — немов хто бризнув
Під самі Волосожари.

А по краю-небокраю
Сходять ранки, наче зілля,
Все іде до урожаю,
На дозвілля, на весілля.

В добрий час колоссям спіти!
Раннім росам їх росити,
Нам ту чару повно пити,
Нам збирати, нам косити.

Б'ють вогні — то надр джерела
На горбах залізнорудних,
В хвилях синьої Орелі,
В шумах-грозах Дніпробуду.

1950

УЖЕ РІЛЛЯ...

Уже рілля гаряча, мов долоня,
Вже в синє небо пташка порина,
Від трактора димок на оболоні
Пахтить, як люлька, ген!.. Іде весна.

Уже весна! Уже у чистім полі
Гуля вітрець на плахті озимок,
І бригадир обходить виднокола,
В своїм блокноті списує листок.

Важливі ті його рядки-нотатки —
Гарячі думи, замірів пора!
Там начерки колгоспного достатку,
Там зела перші — прорості добра.

Хазяйським оком вміє бачить вади,
Щоб знищить їх, як те було в бою!
Він — обранець колгоспної бригади,
Він — майстер сам найкращий врожаю.

На підобід дорога протряхає.
(Пройшли рясні долинами дощі);
Напевне, вже озиме к Первомаю
Свої зелені випрямить кущі...

Гарячий час. Пішли з возами коні,
Біжить машина, валку обмина...
Пахтить рілля гаряча, мов долоня,
У синє небо пташка порина.

1950

* * *

— Добрий ранок! — чути з долу.
— Добрий день! — озвалось поле —
Літо.

Мотоцикл, як птах на пружі,
Дзвонять коси срібно в лузі —
Літо.

Засиніла там ожина,
Запалилася жоржина —
Серпень.

Цвіт скипає на городах,
Кида кольори у воду —
Айстри.

Ген у колі йдуть дівчата,
Чорні, карі оченята —
Айстри.

Пісня й труд, над краєм сонце!..
Милий нам ясний вогонь цей! —
Серпень.

Хай на щастя в світі йдеться.
Любим цвітом розів'ється —
Радість.

1950

НА ВИНОГРАДНИКАХ

Шумлять піски... Тут грало море.
Чи море синє, чи Дніпро,
Що гнав свої ген хвилі-гори,
Все в грізнім клетоті боров.

І так століттями-віками
Ревучі хвилі прокотив,
А потім білими пісками
Усе замів, зв'ялив, схилив.

.

О виноградів тучні лози,
Люблю до вас іти, іти,
Коли впаде в херсонську осінь
Від сонця промінь золотий.

Вітрам нема чого робити.
Не гомін бурі — легіт струн!
...Колись любила говорити
Про білі плеса, крила дюн...

Любила у листах писати
Колись ще з практики, давно
Про перші парості посадок
(Ще студенткою ІНО) ¹.

Не знали ми, що всі простори,
Повиті полум'ям пісків,
Заснуть навічно у покорі,
Віддавши шуми в шум садів.

Що буде дивною красою
На вщербі осені горить

¹ І Н О — інститут народної освіти.

Під виноградною лозою
Урожаїв розлита мідь,

І що сплинуть не снами мети
В степах херсонських за Дніпром.
Мене зустрінеш ти поетом,
Колгоспний знатний агроном.

1950

МОЯ ВЕСНА

Моя одвічна чарівниця,
Природи сило молода,
Моя весна із серцем птиці,
Що з півдня дальнього верта.

Моя невиходжена юність,
Що вже перейдена, та що ж —
Весною дихає окружність,
І знову пада перший дощ.

І перша блискавка горішня
До серця земель припада,
Як та, давно колись, колишня,—
Бушує знов в моїх літах.

І перше цвіту колихання
На яблуневих островах,
І спалах першого кохання
Цвіте в закоханих очах.

І ті ж розбурхані стремління —
Підкови ковано у путь! —
Що вже наступні покоління
З собою в простори беруть.

І що від того, що вже літо...
Гірке й солодке я пізнав!
В мені живе і буде жити
Одвічна молодість —
весна!

1950

КОЛО ВІДРИВНОГО КАЛЕНДАРЯ

Листочок за листочком
Спадає в небуття —
Годинник молоточком
Відстукує літа.

Товариші, без жури,
Б'є молот не такий! —
Лама луною мури,
Виковує віки.

Удар наш за ударом —
То присуд ворогам,
Життя іде не даром,
Життя пермага.

Пітьму ж бо сонце боре,
І тим живе земля,
На баштах світлозорих
Куранти б'ють Кремля.

1948

ДІВЧИНИ

Кого принадиш, знадиш з дому
Дівочим станом, сном коси
І невідомому якому
Своє ти серце віддаси.

Кого зчаруєш, приворожиш,
Коханим, милим наречеш,
Назавжди серце розтривожиш,
Навічно рану запечеш?

Хто карокий той, хороший,
Рівня тобі, твому плечу,
Що ні на кого, ні, не схожий,
Що в серці став, один в вічу?

Кого і хто?..

А він вже поруч!

А він вже в ногу йде, веде,
Ще і плечем торка ліворуч
(Плече чи серце молоде?).

А він...

Отак і сталося й не гадалось,
Через тривоги хвилювань
До серця серце поривалось
В чаду нестримному кохань.

Й коли, мов сад, піснями, дзвоном
Пустелі мертві ожили,
Це він під сонцем Волго-Дону
Твій вид цілунком обпалив.

1951

ДЕ ОРІЛЬ З БЕРЕСТОВОЮ...

Де Оріль з Берестовою
Ізійшлися вдалині,
Там і я колись з тобою
Зустрічався повесні.
У ясних і тихих водах,
Що з Полтавщини течуть,
Я твою побачив вроду
І не міг уже забуть.
А вода текла, струмила,
А вода сріблилась вдаль
І неначе говорила
Про розлуки злу печаль.
Все сплигло: вінки і квіти,
Очі, погляди — усе...
Тільки ж ні, ніколи в світі
Хвиля згадки не знесе.
І не винесе із серця,
Не розтопить у воді —
Хай три бурі пронесеться,
Хай обсипле заметіль!
Пролягли між нами хмари
А чи темрява ночей,
Тільки й досі в серці чари
Й погляд мрійливих очей.
І тебе мов бачу знову,
Милу з давньої пори,
Веселкову, барвінкову
Із-за синьої гори.
І ми знову із тобою
У тій милій стороні,
Де Оріль з Берестовою
Ізійшлися вдалині.

1951

* * *

Коли акація цвіла
Зеленою весною,
Мені ти мрією була,
Я марив, жив тобою.

А потім грози, літа шум...
А потім осінь пізня...
І пов'ялив, як душу, сум
Листки акацій ніжні.

Все вкрила білая зима,
Запнула заметіллю,
Й нема, завмерло мов, нема,
Що марилося, боліло...

Проте й крізь хуги ожива
Все збуджене тобою,
Коли акація цвіла
Зеленою весною.

1952

* * *

Калин палаючі вогні,
васильків цвіт...
І юні дні, і юні дні
забутих літ.

Ви пригадалися мені,
як сон, як мить,
Ви пригадалися мені
під дзвін копит.

Немов крізь хмарний краєвид
світанків світ,
Далекий овид... зблідлий вид —
ростання слід.

О юні дні, о милі дні
далеких літ...
Калин палаючі вогні,
васильків цвіт.

1952

* * *

Рожеві квіти і світи,
Вогні невипалені ранків,
І ти, на всіх дорогах ти,
Досвітніх мрій моїх обранка.

Хто переніс на крилах тих,
На крилах-перах біло-білих
Через провалля і мости
Тебе до мене, моя мила?

Перенесла моя любов —
Вона в мені такої сили,
Що всіх країв громади мов
Її ще словом не відбили.

Її у звуках не відбили,
Нема її на полотні,
І тільки пристрасні вогні
Мої вінок їй опалили —
Любов моя такої сили!

1952

* * *

Коли нас кличуть барабани
І маршів луни в серце б'ють,
Буває, дівчині востанне
Сказати хочеш що-небудь.

Вже полк пішов.
Щоб наздогнати,
Тобі важкою ляже путь...
Лише за тим, щоб їй сказати
А чи почути: «Не забудь».

1953

* * *

У маю, коли розквітнуть
абрикоси на валу,
Я прийду у час досвітній,
солов'ям скажу — люблю.

І луною солов'їна
тая пісенька мені,
Чи з ліщини, чи з калини —
недаремно ждала, ні.

Знаю, ждала і діждалась.
Сипавсь весен білоцвіт,
Я ж любила, поривалась,
аж не знала, що й робить!

Знаю, ждала і діждалась.
Абрикоси на валу.
Місяченьком милувалась...
Чулось, марилося — люблю.

1952

* * *

Прагнень юності щоденних,
Полюбовних слів,
Наших дум, присвят пісенних
Чую знову спів.

І питає серце сонця —
Що за сил доплив?
І сказало серцю сонце —
Любить, як любив.

1953

* * *

Ти ж шуміло, море,
Плескалось до хмари,
Бризкалось у зорі,
Гнало хвиль отари.

А тепер до краю
Тишею укрите,
Небо обнімає
Золотом, блакиттю.

І по тобі, море,
Сонце та вітрила,
І купають птиці
Білопері крила.

Ти ж шуміло, море...

1952

В'ІЖДЖАЮЧИ В МІСТО ЛУБНИ

Через тридцять і три роки
Я до тебе повертаюсь.
Чималенько. Тихші кроки.
Зняв бриля свого. Вітаюсь.
Як тоді я звідси їхав,
О, не тим я був на вдачу!
Не питав, де ходить лихо,
Не стрічав його, не бачив.
І не чув його, а й чувши,
Поза вуха собі віяв;
Я сміливцем гордим рушив
В день якогось Маковія¹.
І лишилося хороше,
Тихе місто в дремній тиші,
Де я вперше в чистий зошит
Записав чотири вірші.
В безконечних варіантах
Їх повторював потому
(Так дівчисько в'яже банти
Перед тим, як вийти з дому).
Про весну один, про юність,
Про зелене, квітле поле,
Другий вірш про многострунність
(Що не мав, на жаль, ніколи).
Третій був на іншу тему —
Про велику дружби силу;
Мої друзі недаремно
Віршик той найбільш хвалили.
Та скажу я — милі, рідні,
Всі не варті аж нічого,
І невидні, і самітні,
Без останнього ясного.

¹ День Маковія — перше серпня за ст. ст., за обрядовим звичаєм.

Що л ю б о в без Батьківщини?
Не цвісти їй красним цвітом
Ні весною, ані літом,
Коли ти все рідне кинув.
Що і д р у ж б а в світі значить,
Якщо в друзів до Вітчизни
В серці — пуста тая начеб,
Занехаяна, зловісна?
А пісенність,
Многострунність,
Голосистість солов'їна —
Лиш одна дурна облудність,
Коли стоптає країна.
Ось-бо в тому, у ч е т в е р т і м,
Дум моїх була основа;
Й до сьогодні, й дотепер те
Я кажу ізнов і знову:
З того віршика всі вірші,
Всі пісні з тієї пісні
Наймиліші, найлюбіші,
Бо в них гомін є Вітчизни.
В безконечних варіантах
Ніс я їх вогням навстрічу,
Мов кохання в серці Данте,
Раз натхнене Беатріче.
То була безцінна ноша —
Й хай уже стихають кроки,
Та проніс я перший зошит
Через тридцять і три роки.

1954

БІЛЯ МОГИЛИ ВОЇНА

Куда б ни шел, ни ехал ты,
Но здесь остановись,
Могиле этой дорогой
Всем сердцем поклонись.

М. Исаковский

Не знаю, чом йому цей край був милий,
Чим полюбивсь у смертний час,
Яка зоря вечірня полонила,
Якої квітки чарував алмаз?

І очі карі дівчини якої
В його очах відбились голубих,
Коли прощавсь востаннє перед боем
В зелених шатах журної верби?

Не знаю, не скажу... Та кров гаряча
Тут пролилась на землю, його кров,
На кручі ті, де роки всі дитячі
Співав мені, шумів мені Дніпро.

Він впав в бою за милі серцю квіти,
За шелест вітру, подих луговий,
За чари барв стограйних райдуг літа,
Що здавна край любили мій.

За все, за все, що устає у пісні
Життям — усім, немов єдиним днем,
Без чого, певне б, не було б Вітчизни,
Без чого, знаю, не було б й мене.

Бо все б згасив, забрав би нелюд-ворог —
Бажань вогні, стремління і любов,
Йому ж однак, Дніпром щό йтимує в море —
Вода криниць чи наші сльози й кров.

Плетись, вінок, захисникові й другу:
Він захистив своїм життям Життя!
Квітки долин моїх, всі барви лугу,
Були ви свідками його звитяг.

Про те співає вітер пісню травам,
Про те шумлять діброви і гаї.
Живи нетлінною, героя слава,
Хранима вічно у краю моїм.

1952

НАЦІЛЕНО СТІЛИ КАНАЛІВ...

Націлено стріли каналів
В степи, у пустелі, у суш...
А спека як стала — скувала:
Не руш мого царства, не руш!
Гризе, не вгава екскаватор
Все далі, все глибше в ґрунти,
Здавалося б, ніколи й спати —
Землі не розкрито принади! —
Та знадила ж піснею ти.

Зірок непогасні узори
На дальніх горбах степових,
Любов'ю оспівані пори,
Коханої смуток і сміх.
О, вас не забудь нам ніколи,
Як юності нам не забудь,
Як голосу друзів із школи
Тії, що вела в добру путь.

Ростем-виростаємо, друзі, —
Блакитна степів далина...
І чайка кигиче у лузі,
І моря вже хвилі на прюзі,
Шумить за весною весна.
І що нам, що спека скувала,
Що чується з далей: не руш!
...Націлено стріли каналів
В степи, у пустелі, у суш.

1953

* * *

Я все зібрав би, все зібрав би —
Укоси всі, все зілля літ,
Накошені у травні трави,
В дні медозбору медоцвіт.

Я все зіткав би, все зіткав би —
В узорах тих не всох би цвіт!
Накошені у травні трави,
В дні медозбору медоцвіт.

І все те в пісню рідну вклав би
Красує хай на цілий світ!
Накошені у травні трави,
В дні медозбору медоцвіт.

1954

СТО ПІСЕНЬ Я НАПИШУ

Сто пісень я напишу,
Сто я правд перекажу
Всі по-особливому
В колі гомінливому.

Сто пісень я іскладу,
Сто вінків я заплету
По цвіту хорошому
Барвінком та рожею.

Сто пісень я в світ пушу,
Я серця тим навіщу
За лісами й горами,
Синіми обороми.

Сто на сто помножу я,
Пісня гратиме моя,
Якщо буде годною,
Піснею народною.

Буде ж вона годною,
Дужою, активною,
Піснею народною,
Піснею партійною.

1953

Розквітла квітка-непримітка,
І хто її уздріє тут,
Де пишнобарвних стільки влітку
Дивами міняться, цвітуть!
Вона ж ледь тліє-попеліє,
Нічого видного здаля,
Таку і вітер не обвіє,
І обмине таку бджола,
І не нахилиться до неї
Коханих пара, в степ йдучи,
І не зрівня поет з зорею,
До вірша свого беручи.
А все ж невидна і непишна,
Неповторимою зрина!
Мене, мов згадка та колишня,
Всього збентежила вона.
І вся краса її трояндна
Враз спалахнула, розцвіла,
Немов зоря, світам принадна,
Вона всі зваби віддала;
І першість раннього тремтіння
Рожево-ніжних пелюстків,
Що їх з нас кожен до боління
В час дивовижного цвітіння,
Мов заворожений, любив.
Отак і ти, мистецтва квітко,
Невидно визрієш, бува,
Де пишнобарвних стільки влітку!..
І вже твій образ осява
Усі поля, усі долини
Крізь перші доторки роси,
Всіма принадами перлини
В мистецтві ніжному України,
Дозрінням справжньої краси.

1955

ПУСТЕЛЬ НЕЗБАГНЕНА КРАСА

Пустель незбагнена краса,
Гаряча квітко мак,
Тебе не пестила роса,
Тебе рвав вітер всяк.

Тебе грім бурі люто бив
І до землі хилив,
А я тебе любив, любив
Віддавна — тільки стрів.

Мені нагадуєш ти все:
І друзів, і війну,
І подих літер КСМ,
І ту, і ту — одну.

Я стільки вже доріг минув,
І стільки стріч я мав!..
Але де йшов і де я був,
До тебе все рівняв.

Красу красунь, що начеб сон
Під тінями в гаю,
І твій розмай, і твій вогонь,
І навіть смерть твою.

Ти не печалився — згорів.
Скорив кого — й не знав.
Вогнем зійшов під шум вітрів
У даль степів, у даль степів...
Ти цвів і одцвітав.

Отак би, квітко, і мені
В суворій далині,
Отак би, квітко, і мені
Згоріти на вогні.

Я не жалів би, не жалів,
Що мало цвів, що мало жив,
І к чорту б випалив жалі
За тим, що не дожив.

Але б я з полум'ям поніс —
Нехай і небуття —
Те, чим болів і чим я ріс,
Кохаючи життя.

І, може б, в маковім зерні,
Що вогник упустив,
Та довелося б і мені
З землі ще прорости.

1955

* * *

Сонце з виру молодого
Рано з східного порога
Навпростець собі пішло,
Не стрічаючи нікого,
Так і йшло б усю дорогу —
На ж бо — хмарки помело!
Й не велика, й не грозова —
Начеб там куди вже їй —
Та затьмила бірюзовий
Овид дальній голубий.
Що ж бо, сонцю, ти могуче,
Затялось, йдучи вперед?
Ну, нехай би грози, тучі
Брали там тебе в обруччя,
А то ж тілечки, ледь-ледь...
Так в отому ж, брате, й сила,
Вже віддавна, чорноти,
Хоч ти й всі віки світило,
А ледь плямка і... затьмило,
І не той для когось ти.

1954

Я люблю зими зав'юги:
Наче ліс гіллям шумить,
Наче хвилі білі з лугу,
Наче...

Як же не любить,
Коли раннюю дорогу
В млисті далі провіща
Сніг, сніжок...

А лиш з порога
Тільки встиг сказати «прощай»,
Як уже беруть в роботу
І морозці, і вітри,
І назустріч, і напроти,
І спіднизу, і згори...

Іду, їду...

Хуги рвуться,
Сучить ниті заметіль,
Хмари огирів несуться,
Збиті начеб звідусіль.

І гука хтось, і регоче,
І кричить хтось: «Гей, звертай!»
Та чи кружить, чи морочить,
Люди вчили, — не зважай!

Не зважай на біснування,
Силам диким не корись,
У людини є завдання —
Свій вогонь пронести скрізь.

1954

* * *

Скрізь, на кожному кроці —
рух, весна, вогні...
Це в якому році, у якому році,
ти скажи мені.

Це було — удвох ми —
тільки я і ти!
Та іще дипломи
з нами у путі.
І мости, дороги,
рейок передзвін...
Вдвох, удвох, удвох ми!
...море, Сахалін! —

Все життя — вперед нам! —
де іще будуть? —
Силам навіженим
шлях перетинать?
Любо, нашим любо
юним двом серцям
Линути з вітрами
і співають вітрам.

Море зустрічати,
далі голубі,
Вперше починати
іспити, двобій,
І ставать супроти,
Й на таран іти,
Житла перші зводить,
прокладать мости.
В сонця схід дивиться —
сопок там дими.
І отак любиться,
як любились ми.

1954

П'ятнадцять літ і вишень цвіт,
Рожеві пелюстки...
І ваблять, кличуть, кличуть в світ
Калинові містки.

Їх не один, не два — їх сім,
Та де там — сотні їх!..
І солов'їні голоси
Дзвенять з гаїв усіх.

І серце б'ється... Перейти?
Перелетить місток?
Неначе шепчуть, кажуть: «Йди!»
То квітка, то листок.

П'ятнадцять літ і вишень цвіт,
Рожеві пелюстки!..

Ми перейшли їх всі — о мить! —
Калинові містки.

1954

Збанок смутку,
Збанок щастя,
Збанок туги,
Збанок сліз
В час недолі,
В час напасті
З-за тії гори
 Приніс.

Збанок смутку
Розілявся,
Збанок щастя
Зледенів,
Збанок туги
Дивом взявся
На зітканні
 Променів.

І з якого
Деревію
Пить напій
Тепер мені?
Де я, де я
Тугу звію
В нерозрадній
Кружені?
І кого питати стану
На розщепленні доріг,
І кому повім про рану,
Про загублене кохання,
Що не мало зроду втіх?

1954

* * *

На кульбабі золотій
Трудиться бджола,
Із чарок смачних напій
Повно набира.

І летить до роду в рій
З ношею вона,
Щоб в коморі кошіль свій
Започати з дна.

І летить вона назад
На гречки-меди,
Щоби частку добру взять,
З поля принести.

Щоб достатками весь рід
В силу убивавсь,
З злотоцвіту медоцвіт
Щоб все літо бравсь.

Щоб багатством вулик той
Славивсь наокруг,
Мов узорами квіток
Зелен килим-луг.

А зібрати ж дар-напій —
Праця немала!
На кульбабі золотій
Трудиться бджола.

1953

НЕ ВІДДАЛИ МЕНЕ...

Не віддали мене,
ти, часе літ кипучих,
Від зваб життя, від чар мети;
І хай ідуть, гримлять, бушують тучі,
А нам цвісти.

А нам цвісти,
трусами молодіти,
Ні присмерків, ні зла не знаць;
Бо ми і є т о г о життя найкращі квіти,
Його ми лет, його весна.

Не віддали мене,
ти, втомо днів осінніх,
Від прагнень, лих, від шалу днів,
І вдари серць нового покоління
Хай відгулом громів
гримлять,
гримлять в мені.

Бо я не мислю, ні,
без мет вогненних жити,
Життя без них — ніщо в борні;
Не віддаліть мене, літа,
від зваб ясного літа,
Від сонць отих,
що ллються повесні.

1955

ПЕРЕМОВИ ГРОМІВ...

Перемови громів.
 Переблиск блискавиць.
Гул ночей, гомін днів.
 Карі очі криниць.

Як любив я той край,
 як світив він мені
В солов'їний розмай,
 в темні ночі війни!

Й хоч якими були
 смертні дні і часи,
Та лунали з долин
 гровиць голоси.

Їх дніпровський розлив —
 мого серця печаль,
І той спів, той мотив,
 що десь линув у даль.

Віддалявсь, віддалявсь,
 йшов кудись, віддалявсь...
А я падав, вслухавсь...
 умирав, а вслухавсь...

...Коли б пісня твоя
 не жила в тих краях,
Не повірив би я
 і у спів солов'я.

Коли б слово твоє
 не звучало, як є,
То нащо ті й літа,
 що зозуля кує.

І ніколи б я з трав
в тім краю не устав,
І ніколи б отам
не сказали б уста:

Перемови громів.
Переблиск блискавиць.
Гул ночей, гомін днів.
Карі очі криниць.

1960

В КРАЮ ЗОЛОТОМУ...

В краю золотому, в краю над Дніпром
Стоїть моя хата до сонця вікном.
І ластівка б'ється у шибку у ту,
Що любить вечірню зорю молоду.

Зорю, що звелася та й сяє вже вся,
І сяє, злотиться від неї роса.
З вікна того видно далекого дим,
І наче я знову іду молодим...

То марева встали, то степ аж підвівсь,
І я в невидиме кудись задививсь.
І серцем прямую, і рвуся вперед —
А там моя пісня, а там моя й смерть.

— Не кидайсь, не рвися, моє соколя,—
Я чую, до мене хтось так промовля,—
Завузь свою стежку, истиш і ходу —
Не бачиш?.. Я бачу прокляту біду.

Я голосу мовлю тому: — Не страши —
Ти краще про вірність, про чесність кажи,
Ти краще на добре мене привітай,
На добре, на сміле в дорогу нарай.

І чую я голос: — Ну що ж, хлопче, йди!
А все ж було б краще біду обійти...
Нема її начеб і начеб не жде,
Та мовити мушу тобі я про те...
А що воно буде, а що воно там —
Скажу не скажу я, дізнаєшся сам...

І чую я знову, вже пісня мені
Співає про дива несходжених днів,
І тчуться дороги в далекі світи,
І наче я знову іду молодим
Із хати тії, що до сонця вікном,
В краю золотому, в краю над Дніпром.

1958

Доба нам, друже, не дала
Ніяких преміальних,
Така вона тоді була,
Поезія загальна.

Тепер, бач, може, й легко нам
Знічев'я все огудить,
Віддать ті шпальти куріям,
На дослід в інститути.

Нехай, мовляв, під дремний спів
Погребний, цвіркунячий
Складуть історію тих днів,
Буремних і гарячих.

Нехай напишуть, як і що
Було в тодішнім часі,
Який було сидить роцот
Над віршами без гасу.

І очі в темряву топить,
Й гасити шлунка болі,
Вперед іти, бороть і жить,
Майбутні дні співають, творить,
Учитися в партшколі,

Носить заряджений наган
На кулі саморобні,
Агітувати — смерть богам
І всяким преподобним.

З Надволжя діток брать малих,
На хліб привозить скудний,
Та врятувать від смерті їх —
Путівку дать в майбутнє.

А потім, сівши на коня,
Помчать в степи на банду,
І не циганити щодня
Залюблено, трояндно.

Своє вбачаючи в віках
Співучим і розквітлим,
На непомерклих сторінках,
У вигравах палітри.

За все радіти і болить,
Що в сонці й на морозі,
Що в долину прийдешніх літ
Летіло паровозом.

1958

В ПІВДЕННИХ ПОЛИННИХ...

В південних полинних степах України
Любили ми з піснею мчать;
Нам зорі ввижалися, квіти в долинах
І карії очі дівчат...

І нам увижались Комуни далекі,
Під сонцем Комуни степів...
І линув орлиний за хмарами клекіт,
Котився із вітром наш спів.

Стрічали нас кулі і шаблі стрічали,
Бандитського сполоху свист...
Та знали ми поклик — вперед тільки знали.—
Бо кожен із нас комуніст.

Гей, били щоразу рушниці по цілі —
Кадетського вершника в лоб!
До Чорного моря котилися білі —
Каховка, Сиваш, Перекоп!..

Дороги далекі, сухі і полинні,
І спека, як мороку чад...
У мальвах неначе горби і долини,
За мальвами — очі дівчат...

Хмарини безтінні, далекі хмарини,
Вітри, вітровії степів...
В південних полинних степах України
Котився наш зоряний спів.

1956

* * *

На зламі літа і зими
Багаття осінь розпалила,
Гаї у полум'ї, а ми —
Куди лишень дівати силу!..
Ми комсомол, ми юнаки,
Нас кличе юність і роздоли.
Одні — за книги, за станки,
А другі — йдуть в широке поле
І, за чепіги взявшись, так
Кладуть в безмежжя свіжі ріллі..
І кожен, юнка і юнак,
Уже свою звіряють силу.
І кожен думкою стремить
Умись і знань в труді набути —
Дорога ж в світ яка лежить!..
І треба йти з надбанням в люди!
А осінь вогнищем пала,
Красою листопада..
І вся земля, уся земля —
Вогонь, жага, принада.

1956

* * *

Під вогнем метелиць,
в білих снах снігів,
Шлях-доріжка стелиться
для моїх підків.

Цокотять по бруку,
шелестять в пісках.
Ще ж іти і луками,
ще й кресать в горах.

Видиться безмежжя —
вітер, даль, зима...
Та не скоро скрешуться —
зносу їм нема.

1957

* * *

Солов'ї всю ніч співали,
дітям спати не давали —
колихали.

Солов'ї всю ніч співали,
юним спати не давали —
мало, мало...

Солов'ї всю ніч співали,
літнім спати не давали —
натомляли.

Натомляли, бо згадалось,
Як, бувало, колихали,
Як бувало — мало, мало...

Як бувало.

1957

ЧЕРВНЕВІ ЗАМРІЯНІ ДАЛІ...

Червневі замріяні далі
і літньої ночі зірки...
Це ті, що з тобою збирали —
пригадаєш — човен хиткий?

В Орелі струмистій їх повно,
красноперів начеб, в'язів...
А скільки співалось любовних —
хіба ізгадаєш усі!

Ось та, що з-за лісу, — зірниця!
Ось та, найясніша — лови!
(Причина ж така прихилиться,
що, мабуть, уже й не присниться!)
О злам блискавичний брови!..

І, може, між тими зірками,
тремтливими в хвилях, як спів,
прослалось майбутнє вогнями...
То, певне, супутник над нами,
над щастям обох пролетів.

1957

* * *

Віє вітер, віє,
віє, низовіє.
Милий не цілує,
мабуть, не уміє.

А коли зуміє
він поцілувати,
Стану ж я немовби
тікати до хати.

Любить, пригортає,
накидає оком...
Згодна цілуватись,
либонь, ненароком.

1956

КЛЕНИ ОСІНЬ УКВІТЧАЛИ...

Клени осінь уквітчали
В лазуровій млі.
Десь далеко заячали
Гуси, журавлі.

Відлітають, відлітають,
Тоне, тоне путь...
Синім цвітом доцвітають
Квіти у степу.

Синім цвітом доцвітають,
Допивають даль...
Думи линуть і вертають,
І за чимось жаль.

За літами, серце каже,
Вічно буде сум,
Навіть сонце не розваже
Цих зажурних дум.

За літами, за літами...
Тужать журавлі.
...І сліди їх в сонці тануть,
В синій тануть млі.

1956

ХМАРКУ СОНЦЕ ЗОЛОТИЛО...

Хмарку сонце золотило,
Хмарка начеб у вогні...
І світилася, й горіла,
І казала щось мені.
Тільки, мабуть, я в ту пору
Неуважним дещо був —
Подивився, глянув вгору,
Та потому і забув.
І своїм турботам волю,
Як в житті буває, дав —
То мовчав, то кликав долю,
То за чимось сумував.
А в цю мить таке творилось
В піднебесній даліні...
Хмарку сонце золотило,
Хмарка в полум'ї, в огні,
І світилася, й горіла,
І казала щось мені.

1957

Це буде високо й далеко
Від матіоли, від землі.
Який там буде весен клекіт,
Чи йтимуть в кроквах журавлі?
Які там будуть зміни року —
Весна, чи осінь, чи зима?
Коли б поглянути хоч оком,
Який там сніг, який туман...
Які закони, дні незвичні
На мене злинуть з небуття,
Куди я здам свої ліричні,
Свої гарячі почуття?
І з чим прощатись доведеться
За неоземлених умов,
Коли пульсує в токах серця
Занесена людська кров?
...Напевне, все, як є, до краю
Не так там буде і не те,
І навіть вишенька, я знаю,
Чи схоже щось не процвіте.
Але в одне я вірю твердо,
Живе свідомість ця в мені,
Що сни там сниться будуть вперто
Лише тутешні, лиш земні.
Тяжіння сили не поборе
Закон Галактик, ні того,
Чим зарядив у дні суворі
Людські серця земний вогонь.

1958

Я З ЗЕМЛЕЮ НЕ РОЗСТАНУСЬ...

Я з землею не розстанусь —
Ні і ні, в усіх віках,
Чим не буду, чим не стану —
В росах буду, у хмарках,
В дужім молоті з заліза,
В древнім дубі, в полині,
Із ґрунтів ітиму, знизу,
Не розстанусь з нею, ні.

Я з землею не розстанусь —
Чим же був би я тоді?
Ні сніжком би я не станув,
Не шепнув би я устами
І словечка молодій...
Не згорів би в жовтні листом,
Не прогуб би на зорі
І луною в кременистій
Не відбився б я горі.

Я з землею не розстанусь —
Скільки сил я в ній пізнав!
Скільки сяєв первозданних,
Скільки шумів, скільки трав!..
Скільки рухів потаємних,
Серцем збурених хвилин,
Скільки світлих, скільки темних
Діамантів і перлин!

Я з землею не розстанусь —
В хвильнім просторі вона
То імлиста на світанні,
То під сонцем чарівна,
Вся і в лихах, і в стражданнях,
В грозах збурена до мет,
А ті ж грози-поривання —
Крил моїх то лет вперед.

Я з землею не розстанусь —
Ні і ні, в усіх віках,
Чим не буду, чим не стану,
Навіть хай в ніщо розтану
На весняних бугорках —
Чи на цеглі димаревій —
Й те солодкеє мені,
Мов світанків сні рожеві,—
Не розстанусь з нею, ні!

1956

ЩО Ж, МІЙ ДРУЖЕ

Що ж, мій друже, друже мій,
Ми зустрілись в буревій.
Чули ми солдата крик,
Блискіт шабель, мов потік,
Вдари грому і гармат...
Йшли ми — жить або вмирать!
Нам не солодко було,
Але ж любо нам жилось,
Бо нас дух за правду вів,
Нам дорогу променив,
Вів за правду — цілий світ
Встали ми перетворить!
Голод? Він нас не лякав!
Холод? Він од нас тікав!
Де з'явилися, — з сонцем ми,
Сонця лицарі самі!
Ждали нас, як ждється день,
І співали нам пісень
Від Аляски до Балкан...
Йшов, шумів за океан
Наш червоний правди стяг,
Славен в Партії руках,
Кликав гноблених до нас.
Друже мій, величний час!

1956

Спрага — негасимого попиту,
Чари — непроникнених див —
Буде май твого стиглого розквіту,
Буде серпень дозрілих плодів.
Буде осінь зів'ялого листу,
Похоронних процесій кортеж —
Та в затиснутім одягом змісті
Ти дозріння вікам збережеш.
Так в горіховій тій шкаралуці —
Корінь, проріст, цвітіння і лист,
Шум лісів і гаїв всемогущих,
Перетворень накреслених зміст...
О натхнення живе лаборанта,
Світової ракети політ...
О дванадцятій гомін курантів,
Усього живодайного цвіт.
Хай же кожна цілюща частинка,
Кожен атом життя і буття
Буде в образі світлому жінки,
В чарівному стремлінні життя,
В голубому морським колиханні
Хвилі тої, що човен несе,
У жагучім, солодкім пізнанні,
В пориваннях над все, над усе...
І в любові, в любові, в любові,
У жагучій такій — за вогонь!
Що приносять вітри задніпрові
У херсонських степів оболонь.
І в творінні прекраснім і дужім,
Що вінчається мудрістю літ,
Що встає світлосяйним окружжям
Й перед нами розвиднює світ.

1957

СЕСТРИ

Ще землю трусять землетруси,
Ще десь там кратери димлять,
Ще мовить матері: «Боюся» —
Мале дитя, ідучи спать.
Іще і нам з тобою, сестро,
Не із усіх кутків добро,
Буває гра й сумних оркестрів
(Печаллю згуки б'ють до скронь).
Усе буває, не минає...
Але ж буває і таке,
Що все в тобі цвіте, співає,
Аж зупиняй, бо пориває —
Зовуче, світле і легке.
То сила та, життя стосила,
Що нею сповнені украй
Вогню й напруги наші крила
З метою вищою — долай!
Ми летимо, і хто зупинить?
Гроза чи тьма? Крило пругке!
Люби ту даль у вічних змінах,
Життя пісенне й гомінке.
Життя, трудами оповите
І нами викуте з труда;
Люби і знай, отак і жити —
Це вічна істина й свята.

1956

СИНОВІ

...А тоді всього не вхопиш,
Мати час для всього треба —
Все, що похапцем ізробиш,
Йде у брак, у непотребу.
Ти напругу сил розмірйай
І за планом йди до ладу,
Щоб до діла все й уміло
З-під руки ішло в громаду.
Буде з того користь добра,
Всяк заглядиться на тебе —
Сила та не є хоробра,
Що стриває аж до неба.
Будь ти мудрим і в малому,
У такому — начеб жменька,
Але змістом золотому,
Що, як глянеш — серце тенька.
Може, й нудно цеє слухать —
А ти слухай, слухай, сину,
Хай твої збирають вуха
Знань і досвіду перлини.
Хай того й маленькі краплі,
Та золотять змалку руки,
Радуйсь тому, що потрапить
З всенародної науки.
Й, певне, скажеш ще й спасибі,
Як до всього, сину, дійдеш,
Превелике — добрим хлібом
Вродить добре,
якщо зійде.

1957

НА ДОБРО!

Одним одно, малесеньке,
Зазубилось зерно.
Але ж бо не легесеньке —
На сто пудів воно.
Розсіялось, розвіялось,
Заярилось — зійшло!
Тепер його й не зміряєш —
Круг світу обійшло.
То зелениться нивою,
То в очі золотом б'є,
То мов з-під сонця зливою
Всю землю обдає.
То розумом-надбаннями
Чарує люд увесь
І вгору пориваннями
Здіймає грози десь.
Та й знову сіє, сіється —
Отак із року в рік,
Даремно не розвіється,
Не звіється повік.
І кожному прислужиться —
Одним лише добром!
Прислужить і подружиться —
Одним лише добром!

1957

ТИХ ДНІВ...

Тих днів обвуглена блакить,
Незгасний шал пожегарів...
Хотілось нам любити й жить,
Та як!.. о весен чари!

Хотілось нам, а смерть кругом
І клала, і косила...
І все бігом, бігом, бігом...
Якась нечиста сила!

Ми знали ціну силі тій
І йшли її бороти.
Нащадку, слухай — тінь не тінь...
То йдуть звитяжні роти!

Солдати в бій за тебе йдуть,
За світ очей дівочих...
Солдати йдуть, солдати йдуть...
Назустріч — дні і ночі,

І їх обвуглена блакить,
Незгасний шал пожегарів...
А так хотілось жить, любити!

О весен перших чари!
О наших весен чари!

1961

В ЛЕТИ ВІЧНОСТІ

Їх розстріляли на мосту,
Шість чорнооких юнок...
З шести ніхто і не чекав
У ката на рятунок.

Дніпро-Славута клекотав.
В його грозі суворій
Зринала пісня молода
Та ранки неозорі.

І сонце встало. Зникла мла —
Лихого, злого трунок.
...А в леті вічності живуть
Шість чорнооких юнок.

1959

ВИШИВАНКА

Білий колір. Білий цвіт.
Ткане чи прошите?
Глянув пильно. Що це? Зблід.
Жите, пережите.

Дня останнього узор.
Потім допит. Муки...
Звірі. Мури. Коридор...
Відрубали руки.

Це й усе. Німий одвіт.
Кривцею залито.
Білий колір. Білий цвіт...
Ткане чи прошите?..

1958

ВБРАЛИСЬ В ОСІНЬ ГАЇ...

Вбрались в осінь гаї.
Скільки зваб і принад...
Темний сад.
 Листопад.
Очі-зорі твої...

Кожен з нас мов не зна,
Що давно не весна,
Що у злоті гаї,
Що мовчать солов'ї.

Кожен з нас мов забув,
Що всі строки відбув,
Що у злоті гаї,
Що мовчать солов'ї.

Цить. Мовчи. Не кажи.
Ліг стоять сторожі.
Смутків лізуть вужі.
Цить. Про це не кажи.
 Не кажи.

1959

ДЕСЬ СПІВАЮТЬ СНІГУРІ...

Десь співають снігурі на зорі.
Десь сокочуть, весен хочуть шишкарі.

Прислухаюсь, прислухаюсь... Є?.. Нема?..
Не згорнула ще, не склала крил зима.

Ще весною за сосною й не веснить,
Загорнулось все в кожуха — спить.

Тільки падає сніжинка десь...
Тільки гілочка об гілку — кресь!

Та сокочуть, весен хочуть шишкарі.
Та співають снігурі на зорі.

1961

З ПУЧКОМ КОНВАЛІЇ...

З пучком конвалії самотнє
Стояло в білому дівча,
Як павутиннячко, тендітне,
Та ще й, бач, слізки у очах.

І думав я, з якого лиха
Красу столочують жалі...
Я все б віддав, щоб тільки втіха
Далася в ручки ці малі.

Я все б віддав, щоб сміх і радість
Були для юності завжди.
Щоб вічна юності принадність
Жалів не знала і біди.

1961

Я ближче до сонця,
Ти що не кажи —
І стан цей, вогонь цей
Мені до душі.
І буду отак я
В співпраці із ним —
На чорні атаки
Вогнем відповім.
На чорні, облудні,
А де б не взялись —
Й передні і кутні
Посиплються вниз!
А я отак вгору
Та вгору, увись —
Любив крутогори
В дитинстві колись.
Та й досі любові
Тії не позбувсь,
Щоразу до сонця
Берусь і берусь.
І видиться добре
Уся далина —
Моє Подніпров'я,
Моя дивина!
Моє Поорілля,
Заочіпське все,
І ниви, і ріллі
На струнах пісень.
Сумні, одсахніться,
Веселі, вперед!
В майбутнє дивіться,
Там зорі, не смерть.
Одлиньте, прилипні,
Розтаньте, як віск,—
Я в вічному липні,
І грози — мій риск.

1961

* * *

По-осінньому, певне, востаннє
Журавлиний десь губиться крик,
Замітає лушпиння каштанів
Золотою мітлою двірник.
І мете, і мете... Трогуари
Вже не тими здаються мені,
І проходять задумані пари —
Ні, не так, як ото повесні.
Щось якоюсь невидною ниттю
Повело холодочки і тінь,
Наші, мабуть, уже многоліття
Вичахають від знад, і болінь, і хотінь...
Може, все це для згадки й негоже
І за краще було б нам — мовчать,
Але ж душі щось наші тривожить
І печалю щось стало в очах.
По-осінньому, певне, востаннє
Журавлиний десь губиться крик,
Замітає лушпиння каштанів
Золотою мітлою двірник.

1961

Не забудуть мене чи забудуть
В далині чудодійних віків —
Та згадають часи Дніпробуду,
І там буде рядків моїх спів.
Кращі прийдуть співці і поети —
Чарівніші у них голоси;
Буде знати їх наша планета
В недалекі прийдешні часи.
А мені небагато вдалося —
Тільки ж йшов я до спільних удач,
А щоб краще народам жилося —
Був заспівувач я, помагач.
Був я завжди в уборі солдатським,
Правду кажучи — личив мені,
Бо обов'язки трудні вояцькі
Й не до зовнішніх барв на війні.
Шинелина проста, гімнастърка,
Полиняла пілотка на чуб...
Тільки ось... я не звик до махорки,
Але вколі курців був я люб.
Агітатором був я незмінним,
Не з обов'язку, ні, самохіть,—
В кожному ділі малім, непомітнім
Був мій партії радісний звіт.
Я Вітчизні і партії нашій
Присвятив кожний подих свій, лет,
Все віддав я на спільную чашу
І тим був я мов справжній поет.
І за тим я ішов межі люди,
Свій підносив безжертвенно спів —
Не забудуть мене чи забудуть
В далині чудодійних віків.

1975

* * *

Окрайці райдуги в Дніпрі,
Окрайці райдуги в Орелі.
Останній червень на порі
Мені дорогу ревно стеле.

Чи поспішать — не поспішать,
Ні, не од мене це залежить,
Схиляє голову мій сад,
А мудрий птах он з дуба стежить.

Я з ним уже презирнувсь,
Ми розуміємо обое,
В яку дорогу перевзувсь,
Куди несуть солдата з бою.

1975

* * *

Я люблю свій шлях перейдений,
Не легкий — усе в труді,
Та мости в майбутнє зведено,
І по них наступні — йдіть!

1975

* * *

Ми все з собою забирали —
Останні гасла, шум дібров...
І на вогні борні вмирили,
Одне лишивши — нашу кров.

Нехай дощі замили скоро
Сліди відваги і борні,
І вже забуто дні військові,
Забуто все, що по мені,—

Зелені вогнища досвітні,
Моєї юні переддень,
Вас не забув я в пори літні,
В час інших прагнень і пісень.

1975

ЛИСТ

Я не пишу — пишiть,
Бо знаю, що напишете,
Я не кажу — кажiть.
В мовчаннях не залишите
Того, що в серці носите.

1975

* * *

Нових доріг нові орбіти
В містах майбутнього встають, —
То Іллічеві заповіти,
То наших весен зорі-квіти,
То наша виборена путь.

Йдемо вперед — і всі ми ладом, —
Співайте, струни кобзарів!
В союзі рівних — брат із братом,
Труда уславлені бригади,
Нових легенд богатири.

На новорічному застіллі —
Вино, і пиво, і меди...
Гряди, Новий, на вищій хвилі,
Тебе стрічаєм хлібом-сіллю
Крокуй, Новий! Гряди!

1975

* * *

Доживала віку хата —
В хаті вікон небагато,
Тільки ж тепла-тепла хата,
Бо у хаті рідна мати.

Розійшлися сини-дочки —
Ані слова, ні вісточки...
Де ж ви, мої зяті милі,
Де ж ви, мої невісточки?

Де ж ви, кучері-онуки,
Йдіть до мене, йдіть на руки,
Прокажу я казку-диво,
Як у ліс колись ходили.

1975

* * *

Барвистість одвічна народної мови —
Це щось невимовне, прекрасне, казкове:
І ласка любові, зелена калина,
І пісня досвітня в гаях — солов'їна.

1975

* * *

Синам й онукам передам
І простелю онукам
Не рушники, не білий крам,
А спориші, і смагу трав,
Й свої навічно руки.

1975

* * *

Тут все уріднено до краю —
Від пелюстка до небокраю,
До давніх літер КСМ.

1975

ПОЕМИ

ПЕРЕКИДКА ¹

Активістам-комсомольцям
присвячую

I

Хто сказав, що ми
«Ні к селу, ні к городу»?
Ница душа!
Нас сьогодні дванадцять
Гордо
З міста в село вируша.
Нас сьогодні дванадцять
Куткових ²
В сонні засульські кути —
Буде співать сільська комсомолія,
Буде!
Серце, не стукай — навіщо?
Сльози, матусю, не лий ти!
Син твій, учора малий ще,
Сьогодні в перекидку їде.

II

В село, в село!..
Кожному в руки мандат.
Що ж,
Нам прощатись — це факт.
Та як, осередок лишати як?
Він з мене, хлопця малого,
Виховав активіста завзятого,
Залишу братву мою любу —
Бувало,
На банди крізь синяву весен!

¹ Перекидка — один із форм масової роботи комсомолу, коли у відсталі райони послалилися активісти з більш міцних осередків, переважно міських.

² Куткові — так називали активістів-агітаторів, уповноважених комсомольського осередку по глухих селах та хуторах.

Дні комсомольські, зустрічі клубні,
Твори Леніна, Маркса, лекцій тези...

Як же того не згадати,
Нам, було, кажуть: «Хлоп'ята ви»,
А ми ж і Махна самого завзято
Били не раз на шляхах степових!
...Та минуло.
Наші тепер, з осередку, всюди:
В армії, в артемівці ¹ —
Молодняк науку зубрить —
Шлях даленіє і стелиться...
Кажуть нам старші:
«Добрий знак!»
Виросте з нас
Мільйонний робфак.
Сьогодні ж
Дванадцять
Із пленуму
На роботу в дванадцять кутів
Працювать поспішають
Ревно
В села окружні,
Далекі від міста, напевне.
Буде співать сільська комсомолія,
Буде!
Кличе нас даль не даремно!

III

З міста лунає заводів пісня,
В селах розмови про змичку ²:
«Дайте нам серце машинне,
Енергії більше зазичте...»
В тон комсомолить село:
«Дайте нам сили машинні!...»

¹ Артемівка — учбовий заклад, мрія багатьох комсомольців у двадцяті роки, Комуністичний університет імені С. Артема в м. Харкові.

² Змичка — тут в розумінні єднання міста з селом.

...І пішло,
І пішло...
А моє серце,
Скажу я, віднині
Відвезене в місто, в окрком¹.
Там
На анкеті пером,
Літера в літеру (мов пропечатано),
Рукою більшовика:
«Рекомендую до партії.
Іван Крупчатка».
— То ж більшовик, то ж партієць! —
Кожен вам скаже в окрузі,
Значить, маю якусь я міць,
Значить, труднощів гори здужаю.

Цю думку в собі сную,
Думку цю я в пісню вкладаю —
Знаю, я — активіст,
Знаю,
Радіє вся братва!
Серце дарма тоді билосся,
Матінки сльози дарма ті —
Син її,
Вчора малий ще,
Сьогодні
Юнак-агітатор.

IV

Від села мого рідного двісті,
Від міста-округи — сто,
Дівчата ходять в намисті
Та єрусалимських хрестиках.
Комсомол на ладан дише,
Та й яка політична робота —
Із сотні один листа напише,
Храм божий — куркульські турботи.
Ще коли партизанів Огій,
Повстала й Глухівка на пана —

¹ О к р к о м — окружний комітет Комуністичної партії (адміністративний поділ у 1923 році).

Це й усе з ревподій —
Часом минувшини тане.
А потім Махно тут бував,
Різні янголи, різні бандити...
Ось тоді комсомол працював!
(Спати доводилось в житі).
Дівчина, кажуть, в активі була.
Хто не згадає — затужить...
Тут розстріляли її край села
В холод великий, у стужу.
Білі кругом сніговиці мели,
Тужної пісні співали,
З реготом-гуком бандити пішли,
Чути було, як гукали:
«За комсомол це, за комнезам,
Всім за комунію буде —
Ще нагуляється наш обрізан!..¹»
Справді — село не забуде.
Був за секретаря потім юнак —
Хлопець упертий, завзятий, —
В доброму ділі — хвалить усяк,
Тільки ж, бач, знань малувато.
Вчиться поїхав, іноді лист
З Харкова пошта приносить.
Був комсомолець — вже комуніст.
Пише, приїде під осінь.

V

Я прибув.
Й серце мое розколося.
Далі ясні, сонцесяйні!
Праця сама отут проситься.
Взятись до діла негайно ж!
Гей, юнаки,
Збори сьогодні юнацькі!
Ми попрацюємо з вами на славу,
Щастя не в долі батрацькій.

¹ Обрізан, або обріз — рушниця з вкороченим стволом.

Сходились хлопці,
Часом й дівчата,
Кожному є що робити —
Треба он, скажем,
Неписьменних навчати,
Хату-читальню відкрити.
Теж і куркуль не здається, лютує,
Як його в біса приборкать?
Як із землею, що інде дармує,
Теж нам подумать на зборах...
А далі...
Гуртків і пісень —
Юності радісна мова!
Нам вже світився кожен день —
Осередок підводився знову.

VI

Вечір і ранок...
Ранок і вечір...
В далях полинних отари овечі,
Далі
Осінніми плакали слізьми,
А тут, біля клубу,
Вперто сперечались
Про три ознаки капіталізму
Сидір
З Іваном.
Сидір Іванові
Вперто доказував.
Хай!
Знаю, докаже,
Він не забуде, він те розкаже,
Як з його виробу пан, було, ласував.

А в клубі тісному
Лунають пісні,
Спогади нижуться
Чорною давньою казкою,
З банти десь вторять
Тій казці півні...
Скажемо правду ми — ні!

З казки тут мало приказки —
Дні наступають, нового дні,
З нашої милості,
З нашої ласки.
Так хто ж сказав,
Що ми
«Ні к селу, ні к городу»?
Скажемо прямо тому — балда!
Ми роботою
Горді,
Ми —
Молоді комунари,
Нам
Не звикать до труда!

1924

ВІДСТУП

(Весна, 1918 рік)

Харцизьк... Харцизьк...¹
(татарських згуків збіг).

Ще раз розсипле і збере
Ковші плачу, і словодріб пісень,
і туги біль, і сміх
На лінію в теплушки й виплюсне
на приазовський берег.

Останнім відвантаживсь Харків.
Давно пройшли Катернослав, Полтава...
Давно на лінії Лубни, Мерефа, Валки...
Що не вагон із України — серцю вдари!

І гулом оддає Донбас.
В степах здригаються доісторичні терикони.
Вогні то здіймуться,
то раптом гаснуть, гаснуть...
Ніч лезом холоду торкає скроні.
Найдужчим опертям Луганськ:
Загони всі в бою, фортецями мости.
Гармати. Вибухи. Застави. Крах...
Знесилення, і смерть, і відступи живих.
Змагалась Юзівка — пропала й вість,
До штабу не дійшло звідомлень —
Живі чи полягли?.. Де б'ється ш і с т ь
Озброєних гвинтівками загонів?
...В станційній клітці телеграми бій.
По лінії, по лінії — депеша з штабу:
фронт — відступа — Ясинувата — лінія —

¹ Харцизьк — одна з залізничних станцій в Донбасі в напрямі відступу червоногвардійських загонів та державних і партійних установ Радянської України весною 1918 року.

патрони —

панцерник —

Антонов ¹ — крапка.

Здається, перша по весні гроза.

Деся креслить обрії гарматний блиск.

Хтось виклика:

— Харцизьк, Харцизьк, Харцизьк...

Весніє лист, іздатний вже на трешет.

Станційної тополі шум. На колії

Два місяці. Чотири кути вагонного вікна.

Перетомилось серце болями.

І знов одна...

Попід вікном щоразу шум

Приносять і відносять ешелони,

Від похідного казанка до муштрових лаштунків —

Мов з моря шумів — повно, повно...

І знов —

суглоби ніг, мов паралітик, поволік

По колії розбитий потяг...

Вагони стрічкою в вікні

Знайомі образи несуть,

і скла холодного вже дотик

Торкає серця перебіій.

Одних вела з-під Бахмача на Ромодан...

Ті вирушали із Охтирки в бій...

Здається, харківців чота?

Всі з України, з України...

(До вагона входить Артем ²):

— Тут Івга Бош? ³

— А, так. Я ось. (Купе. Знайомий голос).

Пробач, прихворіла. Дурна та хворість

Дурного серця. Навіщо це здалось?..

¹ Антонов-Овсієнко В. О. — командуючий Українським фронтом в часи громадянської війни.

² Артем (Сергєєв Ф. А.) — видатний партійний працівник, один з активних учасників встановлення Радянської влади на Україні.

³ Бош Євг. Б. — діяч більшовицької партії.

Сам знаєш, біля діла треба бути,
Коли бої навколо йдуть.
А тут — дурної мікстури флакон
З якоїсь повітової аптеки,
Режим і череп повен глупства,
Лежи і слухай хмарний клекіт,
Байдужий до тривоги,
до намірів невтишних людства...
Товаришу Артем,
скажи докладно ти,
Де уряд?
В Таганрозі?
Що маєм робить?
Затонський, Косіор¹ вже там?
З якої сторони почать,
щоб ворога розбити?
Чому не чуть Москви?
Невже затихло все на Бресті?
Я знаю, злам ще не настав,
І ми в бою, не під арештом,
та все ж...—
І Івга підвелась.
О серце — скло,
Гарматним трепетом в бою поколоте...

Артем настирливість впізнав, холодну впертість,
І за очами туги війнували далі молодо.
Артем: — Зажди і не хвилюйся.
Партійця хворе серце лікує боротьба.
Я розповім тобі про все,
але не жди трагедій.
Було це так. Одна доба:
Ми захищались за Луганськом,
Й щоб зайвий вистояти час
(Вогні покраяли Донбас),
Резервні кинули останки —
Все, що було,
до бою кинув клас.

¹ Затонський В. П., Косіор С. В.— видатні партійні та радянські діячі з перших днів боротьби за встановлення Радянської влади на Україні.

Тим часом залізничний реманент,
Машин навал та бойові припаси
Під кулеметний спів й гарматний рев
Луганськ вантажив і вантажив.

В труді беззмінному, важкім
Стояли стомлені шахтарки,
Бажанням з'єднані одним —
Й патрона не лишити даром.

А з ними діти і старі —
Хто тільки міг до праці стати.
«Ми, — хлопчик каже, — не малі,
Червоноармійці ми, солдати...»

Хто скаже: «Крапка — боротьба...»
Дивізіям своїм хай вірить кайзер!
Донбас живе, в огні, в диму Донбас,
А там робочий Рур стискає мавзер.

Ми відступили з України —
Лишили Слобожанщину і степ,
Та ми для ворога лишили
Пороховища вибуховий склеп.
 Артем підвівсь. В очах
 вечірній літ вогнів
 Евакуаційних ешелонів.
 Десь рейок хрускіт.
 На лінії штабні
 Ледь зупинилися вагони.
Гармат одноманітний дзвін
В степах одноманітно гухав.
...Із серцем хворим лежи і слухай...

.
Ввійшли штабні.

Знайомих ївзі кілька лиць
Веде Антонов-Овсієнко —
Тут Пятаков, тут Адамінц,
Гамарник тут, Іван Клименко...¹

¹ Тут згадуються прізвища відомих і маловідомих працівників, партійних і радянських, в ті часи.

Тут члени уряду і штаб,
В дверях застигли ординарці...
Антонов стихивсь рухом, встав,
І в чуб пройшлись чотири пальці.

— ...Так,

 проведем нараду тут
За участю народних комісарів,
Все зважити, все передбачить треба нам,
Боїв наступних врахувать удари.
Нас, безперечно, стисли в кут,
Тили в степи, що за Ростов, непевні,
Встає Вандея на Дону,
І вісімнадцята весна

 нам з'ятрює куркульства зерна.
Пройти дороги, відступити в строю
І зброї, взятої до рук, не скласти,
Лишаючи Україну, вивести в бою,
Готову завжди знов у наступ.

І перед Бош пунктиром рік, доріг
Розкрилась карта України...
Пройшли Волинь і Полтавщину,
Одесу, Харків, Кривий Ріг...
Там гайдамацькі ар'єргарди ¹
Уже смакують на почин
Жовтоблакить смачних рідин,
Сорокаградусність півкварти.
На понімечених стежках
Шляхи в історію торують —
То незаможника мордують,
То вішають робітника.

.
Антонов біля карти. Жест —
І паличка торкнулась карти:
Харцизьк, Бахмут... а далі — хрест —
Немає на радянській карті.

¹ Г а й д а м а ц ь к і ч а с т и н и — контрреволюційні націоналістичні загони, створені німецьким командуванням та українськими буржуазними націоналістами для боротьби з Радянською владою на Україні.

— Оборняти нам іще
Маленьку частку — пів-Донбасу,
А там Ростов і Сальський степ...
Навколо будуть наші і не наші.
І Овсієнко змовк: розмови скорі,
Коли для дій лише хвилини,—
Кому дано в часи суворі
Співати «люлі» до дитини!..

Кілька підводиться нахилених голів,
Встає один, що скраю біля стінки,
Почав суворо десь з басів,
А вигукнув альтово, дзвінко:

— ...Сюди нам скоро не вертать,
Навіщо ж ворогу лишати
Все те, що може ворог скористать?..
Моя порада — воду в шахти,
Мости зірвать... Й гвинта в Донбасі
не лишати.

.
І кілька стомлених облич
На те хитнули, певне, згоду.
Здається, так.

І крити нічим...
...Думки, думки в сумному льоті.
І Івга бачить — зблід Артем.
Суворість погляду, та ожило обличчя.
Ось він підводиться, в очах її росте —
Хоробрий ватажок загонів робітничих.

— Рішуче проти я —
Як комісар, як робітник і як партієць! —
Відступить армія, та здійме знов шахтар
Своїх загонів міць гвардійську.

Ми залишаємо Донбас,
Як всю лишили Україну,
Але одні в строю полки луганські,
А другі, теж полки, біля машини...
Лишать не воду — зброю в шахтах,
А рушить хто вогнем на місці,—

Зламати, вирвати без жалю
Панічні крики анархіста.

Артем замовк.
Ще раз вечірній літ вогнів
Розсипав по блакиті зорі —
Донецький вечір пламенів
І притухав в листах вокзальної тополі.
— Я слово надаю товаришці...—
(І бачить Ївга Бош —
До неї зір зверта Антонов).—
Товаришка превтомилася, прихворіла,
І турбувать її негоже,
Але що ж...
Йде боротьба — і скрута неминуча...
Народний комісар, товариш, воїн,
Потрібна нам звитяжця мова,
Коли стиска нас битв обруч.—
Підводиться з-за столу Ївга Бош.
Літа свої поклали смуги,
Лице покраявши, як множення
Поразок, змаги і напруги.
І очі заясніли знов,
І серце знов без перебоїв б'ється...
— Кому поразкою здається
Наш відступ? Хто зборов
Той клас, що лиш встає,
Що лиш виважується в силі?
Кого ж там відступи стомили,
Кого?.. Й такі, виходить, є...

Але вогонь іще не гас
Револьюційного Донбасу —
І не погасне, ні, Донбас!..
Лиш зброї треба, зброї класу.

І ми лишаємо отут,
Коло станка, в глухій забої,
Заряди сили грозової,
Що нам ще весни принесуть.

Кому ж не віриться —
Ми з двох ударимо кінців,

Злютовані полки Росії
І з України повстанці.

Нам відступу лягла дорога,
Снаряда вибух далі рве...
Справляє ворог перемогу...
Та революція живе!..

.
За вікнами вагона ніч
Ішла, покраяна вогнями.
На полустанках передмість
Йшли рукопашні з ворогами.

Окремі чоти відступали,
Окремі смертно полягали,
І хоч хоробро захищались,
Та чулось скрізь:
«Патронів мало».

Г о л о с з а вікно м:
— За владу Рад!..
— Вперед!.. Вперед!..
— За революцію вперед!..

.
О серце, серце. Кулемет...
І знову серце. Кулемет...

Робити підсумків командувач не став
В ці навантажені хвилини,
Питань нема. Пора. Світа.
— Всім комуністам по частинах!

Громи кривавої весни,
Дими ворожого походу...
Ще раз, ще раз Донбас вогнив,
Донбас мов серце променив
На прапорах безсмертних санкюлотів.

Далеко слалися степи,
Дзвеніла тужно вдаль дорога...
Імла туманила горби...
Вставав радянський Таганрог.

м. Харків
1933

ШІСТЬ

Фрагменти з поеми¹

Встають тумани над Дніпром
Диханням хвиль блакитно-сизих...
І спокій гір, і сон дібров,
І води вранішнього низу,

І вежі міста з-за гори,
Немовби в хмарному огудді.
Ще не розвіяли вітри
Досвітніх лоз, розбудить

Іх незабаром соловей —
Співець гаїв понаддніпрових.
І шум, і гомін оживе,
І в лист повитії діброви

Замають вітами вітрам.
Допоки ж в начерках досвітніх
Йде повноводого Дніпра
Ще не розквітлий, ніжний квітень

З загірних меж. В обіймах мли
(Пітьму гудок вже крає лунко)
По рідній вулиці йде юнка,
Немов крізь марева долин.

І сна долаючи останки,
Спішить за звичкою, бо там,

¹ Восени 1919 року від рук денікінських катів загинули шість кременчуцьких комсомолок, робітниць тютюнових фабрик. Після жорстоких тортур, допитів і знущань їх, на чолі з керівником підпільної комсомольської організації Валею Готліб, білогвардійські контррозвідники вивели на шостий прольот залізничного мосту й порубаних скинули в Дніпро.

В диму фабричному, літа
Вже почали свій лік світанків,

Трудом позначених. Подруг
Там перше вірне коло,
І серед гроз і завірюх —
Заяви, вступ до комсомолу

І доторк перший теплих рук
До смертоносної рушниці,
Заняття перші на вітру,
Дівчат завітрені обличчя.

Плаката спів — «ми не раби»
І племенистий сонця дотик,
Найперші спроби боротьби
За право щастя і свободи.

Життя усе, літа свої
Несе у вир цей юна Валя —
Навколо хмаряться бої
І кличуть йти вогнисті далі.

*

Організації і школи,
Гуртки... (О весен час!)
Тоді ж виходили на лови
Старі сичі, «на лови мас»¹.

Рухливий Бунд розкинув сіті,
За рогом — в торги меншовик!
А далі там (і на повіті) —
Есера чуб (іудин лик).

¹ Ворожі Жовтневій революції та Радянській владі різні контрреволюційні партії й організації [есери, меншовики, бундівці (єврейська націоналістична організація), петлюрівці та ін.] з усіх сил намагалися впливати на молодь. Комсомол невтомно боровся з ворожими впливами на молодь, ведучи за собою кращу її частину.

Цвіло багато різночину —
Неслави пишної сини!
Свої вигорблювали спини
Лазьки, лакузи, свистуни...

Було старого вдосталь кодла —
Було б чим ріки загатить!
На сонця промінь псиним горлом
Вони ставали гірко вить.

Були невіри, й маловіри,
І слабодухі, й слюнтяї,
Були сліпці, і просто сірі,
І просто дурні, й гультаї.

Вони й не вабили та звали,
Дороги плугали в траві,
На юні душі покладали
Свої надії гробові.

І треба юним боротьбою
Було за молодість стоять,
Щоб серед грізного двобою
Її здіймалась світла рать

І йшла на світлу дорогу
Крізь димні спалахи війни,
Ішла за партією в ногу,
Як за отцем ідуть сини.

І я не скрашу час побіди,
Коли до пісні не візьму
Великий стрій вогнистих літер —
Це юні знак — КаеСеМУ.

*

Над Україною здіймались
Криваві вогнища кругом,
В димах завітрених вставали
Над кожним містом, над селом

І заплітали в даль щоденно
Свою цвітисту курію,
Палали в сторонах південних,
Гули в північному краю

І пилом, попелом встеляли
Доріг далеку сивину...
Лягала ніч. У небі грали
Громи і грози (не втихали),
Про грізну мовлячи війну.

*

До Валі сходились всі ниті
Запільних справ (жовтневий страйк) —
Так променів кипуче литво
Кладе шляхи між хмар і мряк.

В законспірованій квартирі —
Секретар Партії. Йому —
Докласти вчасно (б'є чотири),
Не виявить себе саму,

Партійні рішення довести
До всіх п'ятірок, одиниць
І, уникаючи арешту,
Іти на явки віч-на-віч.

І розставляти знову й знову
Бійців на звірені пости,
Про вражі пам'ятати «лови»,
Вперед іти й перед вести.
Аж доки хмар не змиє сонце...

*

...Шість ленінок, тютюнниць шість,
Шість комсомолок полум'яних —
Відчутна втрата, скорбна вість,
На робітничім тілі рана.

Арешт рантовий. Допит... Хто?
Хто дав квартир таємні числа?
Хто зраді проложив місток?
Чия душа, що твань ослизла?

Запільний комітет давно вже бивсь
Над цим питанням. Вірні сили
Ладнаючи на бій, міцніш
Удари зваживши, й — за діло,
Вперед, не припиняючи його.

м. Кременчук
1937

КОМСОМОЛЬЦІ ТОГО ЧАСУ...

(До фотознімка)

Кобеляцькій комсомолії
на Полтавщині

Юний друже, комсомольцю,
Ти питаєш: — Хто це, хто це?
Що за хлопці, що за друзі
В коло тіснее зібрались?
Кажуть, ті, що в юнім русі
За майбутнє побратались,
Йшли в Комуни в час суворий,
В грозові, в тривожні пори?

Юний друже, ти питаєш:
— Що нам знімок цей говорить?

Я і сам дивлюсь, вдивляюсь
Через даль далеких років
І згадати намагаюсь
Світлочоліх, карооких...
І я чую — юні кроки...

Це все хлопці, мені рідні,
Комсомольці того часу.
Хто це зліва, зразу ж видно,
І цього впізнав одразу.
Ще ж Огій наш кирпоносий
У кожущку. Митрофаном
Ще звемо його і досі;

А ходив він із наганом,
Добивав бандитські лишки,
Що Петлюра їх все ладив.
Скільки виходив ти пішки,
Митрофане наш завзятий!

Поруч друг — Спартак суворий,
Правда, ніжним і ліричним
Був наш мрійник у ті пори —
Сном солдата спить десь вічним —
Уп'ялась фашистська куля

Підполковнику у груди...
А махновська промахнулась
Ще в двадцятім — чи забути?
Припадав лише на ногу —
Зачепила тонкопряха.
Та дорога, як дорога —
Йшов Спартак вперед без страху.
Як ти дивишся на мене
З знімка давнього ось зараз!
...Дим з-за Ворскли, даль зелена —
Наша юність пригадалась.
Хай же сонце вічно в труби
Грає в царстві тих околиць,
Де лежить Спартак наш любий,
Кобеляцький комсомолець.

З Огієм пліч-о-пліч друзі —
Замполіт Бабенко Гриша,
Його вдачу по заслuzі
Оцінили потім в виші.
Мов кресав слова ті іскри,
Хто б подумати міг зроду,
Побував ти і міністром
У молдавського народу.
Та не чути Григораша
Анізвідки давні пори!..
Вже нічого нам не скажеш,
Незабутній наш Григоре!
І не видно і не чути.
Літ суворих линуть хмари...
Тільки я скажу вам, люди,
Був він справжнім комунаром.

А у центрі, як годиться,
Секретар наш повіткому,
Наш нестомливий Левицький,
Нам надісланий Губкомом.
(Перекидкою це звалось,
Коли досвідом багатших
В допомогу надсилалось
До поривних і гарячих).
Як зумів він об'єднати

Всю «комсу» села і міста!
Скільки вкласти, скільки дати
Рис найкращих комуніста!
Чорні очі, чуб поета,
Мита кожанка дощами —
Наш секретар комітету
Завжди в ділі, всюди з нами.
Він за нас в прямім одвіті
Перед Партії законом,
І хоч ми уже не діти,
Раді всі вогнем горіти
Й до останнього патрона
І до подиху востанне
Проти світу тьми стояти,
Та вже гасло — юнь навчати —
Кинув Ленін: — До навчання! —
А у нашому повіті
Ще шугали скрізь бандити,
І, чи хоч-не-хоч, рушницю
Ще на ремінь хлопці брали,
Та й дівчата білолиці
У строю плече рівняли.
Що поробиш, злі шаблюки
Засвистіли з Гуляйполя —
То Махно в криваві руки
Взять хотів батрацьку долю.
«Бий комбеди, комуністів!..»
«Продподатчиків на шворку!..»
І під музику троїсту
В чаді димної махорки,
В самогоннім чортоплясі
Йшла по нашому повіті
«Мать-анархія» — бандити,
На криваві вчинки ласі.
Все, що чесне, все, що світле
В українському народі,
Мов напровесні розквітло,
Піднімалось за свободу.
Й крокувала кроком молодь
У незбореній колоні.
Там чи холод а чи голод,
Та пісні дзвенять в загоні:

«Всі тучі, тучки понависли,
Стріляв наш кулемет,
Бандити відступали,
Ми йшли вперед, вперед...»

Озовись, Орлов, наш брате,
Що на фото, бач, смиренний,
А який ти був завзятий,
Думав стати лиш воєнним.
Портупєї і гранати,
Вогнева й холодна зброя...
Й на ж тобі — за книгу братись,
Маркса, Енгельса вивчати —
У науку з головою
Упірнути довелось!
Всеобуч і курси різні,
Та щоб користь з того, звісно, —
Став бійцем ти Політосу.
Я дивлюся в твої очі —
Бачу, бачу: дуже трудно
Серця жар нести у будні,
Світло знань у темні ночі.
Та ми ринули охоче
Вчитись, вчитись і навчати —
Справжнім сином Ілліча ти
Так натхненно прагнув стати, —
Я дивлюся в твої очі.

Хто це поруч, що праворуч?
А, це Грейз в солдатській формі,
Що у даль доби нової
І до щастя, і до бою
Йшов захоплено й охоче,
Залишаючи облуду
Вітходревнього талмуду
(Так у день виходять з ночі).
Двоє юних — брат з сестрою,
Не забуду, не забуду,
Як ставали ви до строю
В братство сили молоді,
Як бентежив час нам груди.
Це ж було тоді, весною —
Не забуду, не забуду!..

Коломієць — Таня, Таня!
Не про очі твої слово,
Не про серце твоє мова —
Хто з нас ті посмів би д а н і
Будь-коли до справи внести
(А без них, скажи, чи весь ти —
Тільки ж смерть спиня кохання).
Ні, любили ми сердечно,
І тому ми так суворо
В час тривожний, небезпечний
Брали спалах серця в шори
Й берегли чуття взаємні
У теплушках в ночі темні,
У заставах в ночі чорні,
В ночі чорні, в дні буремні
Тамували потаємні
Забажання ілюзорні.
І мов бачу — юна, чиста,
В грубій френчі полинялім,
Скромна, ніжна, не речиста,
Вся душевно-промениста,
Світлий вияв ідеалу —
Та лишилася такою
В товаристві того часу.
Ти не іншою — ясною,
Другом вірним і сестрою
З нами йшла до бою разом.
Куля вдарилась остання —
Починалося розстання...
Люба наша Таня, Таня!

І Дементьєва Калінки
Я не чую вже віддавна.
Він прийшов із дитбудинку
У комуну нашу славно.
Від тяжкої голодухи
В далі осені холодні
Гнані хвилями посухи,
Йшли і йшли з домів голодні
Із заволзької рівнини,
Із південного Задоння,
З степової України —

Гомін лиха, тяжкий стогін
У полтавський край наш линув.
Хліба скибу ми ділили,
На останній шмат приймали
І для діток все, що мали,
У дитбуди віддавали
Й тим від смерті боронили.
Поволжанина-хлопчину
Прийняли до комсомолу —
Тут життя сувору школу
Він почав на Україні.
Ми — Дементьєв, — так писали,
Звали ж ми усі — Калінка.
Ось він, ось, із дитбудинку,
Це його й на з'їзд обрали,
На губернський з'їзд коммолу.
Делегата чую кроки
В товаристві того року,
До сьогодні (аж відколи!)
Бачу хлопця з дитбудинку —
Наш Калінка, наш Калінка!
Далі Соня Агранович
(Коло Соні друзі поруч),
Активістка на повіті —
Завжди справи ждуть навальні.
Поспіша в дороги дальні:
У Маяцці в скруті діти,
В Нехворощі скликають мітинг
Та відкрити там читальню,
У селі сусіднім збори
Треба скликати жіночі...
Ой ти, Соню, — очі, очі —
Наче й стомлені, й суворі,
Тільки ж сонця стільки мають,
Що як дивляться, то й сяють.
На брову на праву локон
З-під смушевої шапчини —
Це для когось, ненароком,
Де він,
хто він?

В центрі,
збоку,

Чи далеко десь хлопчина?
Та про те ми не питали.
Йшла із нами завжди поруч
Наша Соня Агранович —
Це ми знали, добре знали.

А в ряду стоять у третім
То все хлопці мені милі:
Перший зліва — Волков Федя,
Член міського комітету.
Як його ми всі любили!
За сердечність, щирю вдачу
І за жарти товариські.
Ось і зараз — близько, близько
Я тебе на фото бачу,
Розмовляю я неначеб,
Але даль літа повила —
Де ти, милий, друже милий?
Знаю тільки, скільки сили
Мав ти, друже, всю віддав ти
За незгасне світло Правди,
За майбутнє днів чудесних,
Комунізму красні весни.

Козін з вигляду суворий,
Тільки знав я у ті пори
Не похмурим, ні, Івана.
Що робив, — робив за планом.
В товариське наше коло
Він прийшов із губпартшколи.
Теоретиком по праву
Друга ми свого вважали,
І не даром —
 добра слава
З ним дружила, не минала.
Вчився, вчив, ішов в науку,
Щоб народу все віддати
Трудовому, — серце й руки,
Ясність мислі, скарб багатий —
Ниву сіять, засівати —
Все ж дала Радянська влада!
Вже і роки за літами,

Та й літа вже за горами,
А колишній комсомолець,
Посивілий викладавець
Юнь шумливу навчає
На життя крутій дорозі.
Дзвоник... Лекції читає
Комуніст професор Козін.
А Десенку! Левку милий,
Бач, зустрілись ми з тобою!
Тридцять вісім пролетіло
Бистрокрилих наді мною,
Наді мною, над тобою —
Начеб тільки миготіли...
Не шкодуємо ми, друже,
Хай наш ворог собі тужить,
А нам є що, є згадати,
Є про віщо заспівати.
Бачу погляд твій юнацький
З-під тієї ж картузини,
Що десь в ночі горобині
Снились дівчині маяцькій.
А ти йшов в цей час крізь морок,
Крізь дощі несамовиті,
Ніс нам вість — чим дише ворог,
Де клубочаться бандити.
І у місті повітовім
Ти ставав в ряди комунські
(Ми завжди були готові
Нищить задуми куркульські).
На презві строгій нашій
Після прізвища Усенко
Ти завжди, було, відкажеш:
— Я, Левко, іще й Десенко!
Бач, аж скільки — хлопців сила!
Сорочки в квітках маяцьких...
Правда, Левку, мовив діло —
Лави дужчали юнацькі.
Й досі голос чую в пісні,
Що тоді співалась нами:
«Всі тучі, тучки понависли...»
Бій тривав ще з ворогами.
А тепер ти, милий друже,

Он який господар ниви!
Скільки вклав ти — серце й душу
В колективи, в колективи.
І горить Зоря Героя
Тими райдугами юні,
Що очам твоїм горою
Пломенили шлях в Комуну.

Я вдивляюсь — далі, далі...
Артюха в шинелі бачу,
В шапці-бирці, чуб козачий.
Вид потомлений неначеб.
Гей, солдат — юнак бувалий:
Лиха кримського підпілля,
Боротьба тяжка, провали,
Перші вдачі, дні знесиля,
Хмари, гори, перевали —
Все бувало, все бувало...
Все пізнав ти, все ти звідав,
І любили ми у колі
Про геройство комсомолу
Слухати пісню в грозах літа.
А ти був, та вже й немає —
То в Сокільці, то в Озерах,
В хуторах далеких, в селах...
Стрів тебе я, пам'ятаю,
В Жабках лохвицьких тривожних,
Коли Гарбута ловили,
Всіх піднявши незаможних
На бандитську чорну силу.
Десь лежали ми на сні
І під зорями у тиші
Тихо мріяли про вірші.
Верб осіннє шелестіння...
Постріл раптом. Крик. Погоня.
І твоє, як стріл:

— По конях!.. —

І аж досі не стрічав я.
Правда, чув я, — в час тривоги
Ти кував нам перемогу
На засніженім Уралі,
Готував броню із сталі.

А Блощинського Бориса
В п'ятдесят четвертім році
Я стрічав — ми обнялися.
Був він першим комсомольцем
У найпершій осередку
Кобеляцького повіту —
Грозовите було літо,
Починав і він з абетки.
...Сивина пошелестіла,
Дещо зморшки наробили.
Замість френча із ряднини,
Він в костюмі темно-синім.
Та того ж Бориса бачу,
Щось лишилося юначе
І в розмові, і в удачі
З днів далеких повесінніх.

...Йдеш, дивлюся, кроком з далей
Ти знайомою ходою —
Злотаревським прозивали, —
Радий стрітись я з тобою.
Правий вуглик фотознімка:
Молоде, тонке обличчя;
Як колись, я: — Фімко, Фімко! —
Знов тебе немов я кличу.
Як нам, друже, не згадати
Перші випуски УКРОСТА —
Ти один умів набрати,
Нам газету друкувати
(Журналіста ж високості!),
Телеграми найостанні:
«Над бароном перемога!»
Вірші Бедного Дем'яна
Проти пана, тьми і бога.
Все нове з чудовим змістом,
Хоч рядків занадто мало,
Та усе те поривало
Серце й душу комуніста.
На цукровому папері
Першим полум'ям нотаток
Ми співали нову еру,
Її сонячний початок.

Ось і все. І всіх мов бачив.
О сердечні привітання!
І відчулося здригання
Хмар тодішніх, злив гарячих...
Невеличкий знімок давній —
Комсомольські перші роки!
Скільки викликав думок ти,
Скільки друзів пригадав я!
Найдорожче, найсвятіше
В мовчазнім цього відбитку —
Хоч ніхто вже не напише
Ані взимку, ані влітку,
Ані слова, ні півслова
З-за ворсклянських тихих далей,
Де ми мріяли, співали,
Де зростало, сповивалось
Наше братство повітове.
Проминуло, пролетіло
Літ багато, днів багато,
Та нікому, друзі милі,
Сонця юності не взяти —
Ні печалям, ні дорогам,
Ні туману, ані кулям,
Ні похмареним облогам,
Ні грози воєнним гулам.

Ми ішли походом смілим —
Були дощики і грози,
Та ми так усе любили,
Що живі, те знавши, й досі
Пам'ятаючи, співають —
Весен цвіт не забувають!
А безсмертні, ті, що в вічність
Одійшли в вогнях гарматних, —
В днях живуть комуністичних,
В лавах йдуть у наших братніх.
Всі із нами, всі із нами,
З комсомольськими серцями.

З М І С Т

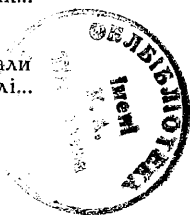
- 5 Пісня про Сонцестан
Борис Олійник

В І Р Ш І

- 11 Весняне
12 Ідуть
14 Молот
16 Передкомунівська
18 Навкруги сон-луги
19 Романтика часу
20 Лист
21 Вже осені чарівний стиль
22 Сонцестан
23 П'ятнадцять
24 Пісня юності
25 Ти б шуміла
26 Стоїть і вдивляється маршал...
28 — На незабудь лиши мені левкої
29 Дніпровська
30 Котовський
31 На Пруті купались...
32 Благословіння
33 Кат не убив...
34 Слово у війну
36 Коли стрінеш ім'я мое...
37 В дні кривавого розбою
38 Напровесні
39 На рушники, на рушники
40 Картино-вишня
41 З походу
42 Перед атакою
43 Монумент
44 Чи росою зоревою
45 Комсомолові України
47 Моє
48 Осінне
49 І жоржини, і рожі, і кров
50 Напис
51 Новому рокові
52 Двоє друзів
54 Чи загину, чи вернуся
55 Мальви
57 Вітчизни гомін

- 58 Гвоздики
59 Казка цієї зими
64 Могила
65 Молодість
67 Переплету і обів'ю...
69 Мала Москва
73 Матері
74 Комсомольцю
75 Ми юні ленінці
76 Лісосмуга
77 Гроза
79 Ранок
81 Дніпродзержинська акація
83 Хай холодні, хай суворі
85 Уже рілля...
86 — Добрий ранок! — чути з долу
87 На виноградниках
89 Моя весна
90 Коло відривного календаря
91 Дівчині
92 Де Оріль з Берестовою...
93 Коли акація цвіла
94 Калин палаючі вогні
95 Рожеві квіти і світи
96 Коли нас кличуть барабани
97 У маю, коли розквітнуть
98 Прагнень юності щоденних
99 Ти ж шуміло, море
100 В'їжджаючи в місто Лубни
102 Біля могили воїна
104 Націлено стріли каналів...
105 Я все зібрав би, все зібрав би
106 Сто пісень я напишу
107 Розквітла квітка-непримітка
108 Закучерявились діброви
109 Поросила, покропила
110 Пустель незбагнена краса
112 Сонце з виру молодого
113 Я люблю зими зав'юги
114 Скрізь, на кожному кроці
115 П'ятнадцять літ і вишень цвіт
116 Збанок смутку
117 На кульбабі золотій
118 Не віддали мене...
119 Перемови громів...
121 В краю золотому...
122 Доба нам, друже, не дала
124 В південних полинних...
125 На зламі літа і зими
126 Під вогнем метелиць
127 Солов'ї всю ніч співали
128 Червневі замріяні далі...
129 Віє вітер, віє

904793

- 130 Клені осінь уквітчали...
131 Хмарку сонце золотило...
132 Це буде високо й далеко
133 Я з землею не розстанусь...
135 Що ж, мій друже
136 Спрага — негасимого попиту
137 Сестрі
138 Синові
139 На добро!
140 Тих днів...
141 В леті вічності
142 Вишиванка
143 Вбрались в осінь гаї...
144 Десь співають снігурі...
145 З пучком конвалії...
146 Я ближче до сонця
147 По-осінньому, певне, востаннє
148 Не забудуть мене чи забудуть
149 Окрайці райдуги в Дніпрі
150 Я люблю свій шлях перейдений
151 Ми все з собою забирали
152 Лист
153 Нових доріг нові орбіти
154 Доживала віку хата
155 Барвистість одвічна народної мови
156 Сиnam й онукам передам
156 Здалося, вріднено усе

П О Е М И

- 159 Перекидка
165 Відступ
173 Шість
178 Комсомольці того часу...

Поэтическая библиотека комсомольца

ПАВЕЛ МАТВЕЕВИЧ УСЕНКО

Дальний стелется путь

Стихи и поэмы

«Молодь»

(На украинском языке)

Составитель

Грета Владимировна Усенко

Художне оформлення

В. В. Руденка

Редактор

О. В. Шугай

Художній редактор

Р. Ф. Ліпатов

Технічний редактор

М. Г. Чередник

Коректори

Р. О. Кондрацька, В. А. Пушкарьова

Інформ. бланк № 703.

Здано на виробництво 12.07. 1976 р.

Підписано до друку 21.09. 1977 р.

Формат 84×100¹/₃₂. БФ 34 795.

Умовн. друк. арк. 9,36.

Обл.-вид. арк. 6,79. Папір друк. № 1.

Тираж 16 000. Зам. 1490.

Ціна 1 крб. 10 коп.

Ордена «Знак Пошани»

видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь»,

Київ, Пушкінська, 28.

Виготовлено на книжковій фабриці

«Жовтень» республіканського

виробничого об'єднання

«Поліграфкнига»

Держкомвидаву УРСР,

Київ, вул. Артема, 23а.

ПАВЛО УСЕНКО

ПЛАБНО УЧЕБНО

УЧЕБНО

УЧЕБНО

УЧЕБНО

УЧЕБНО

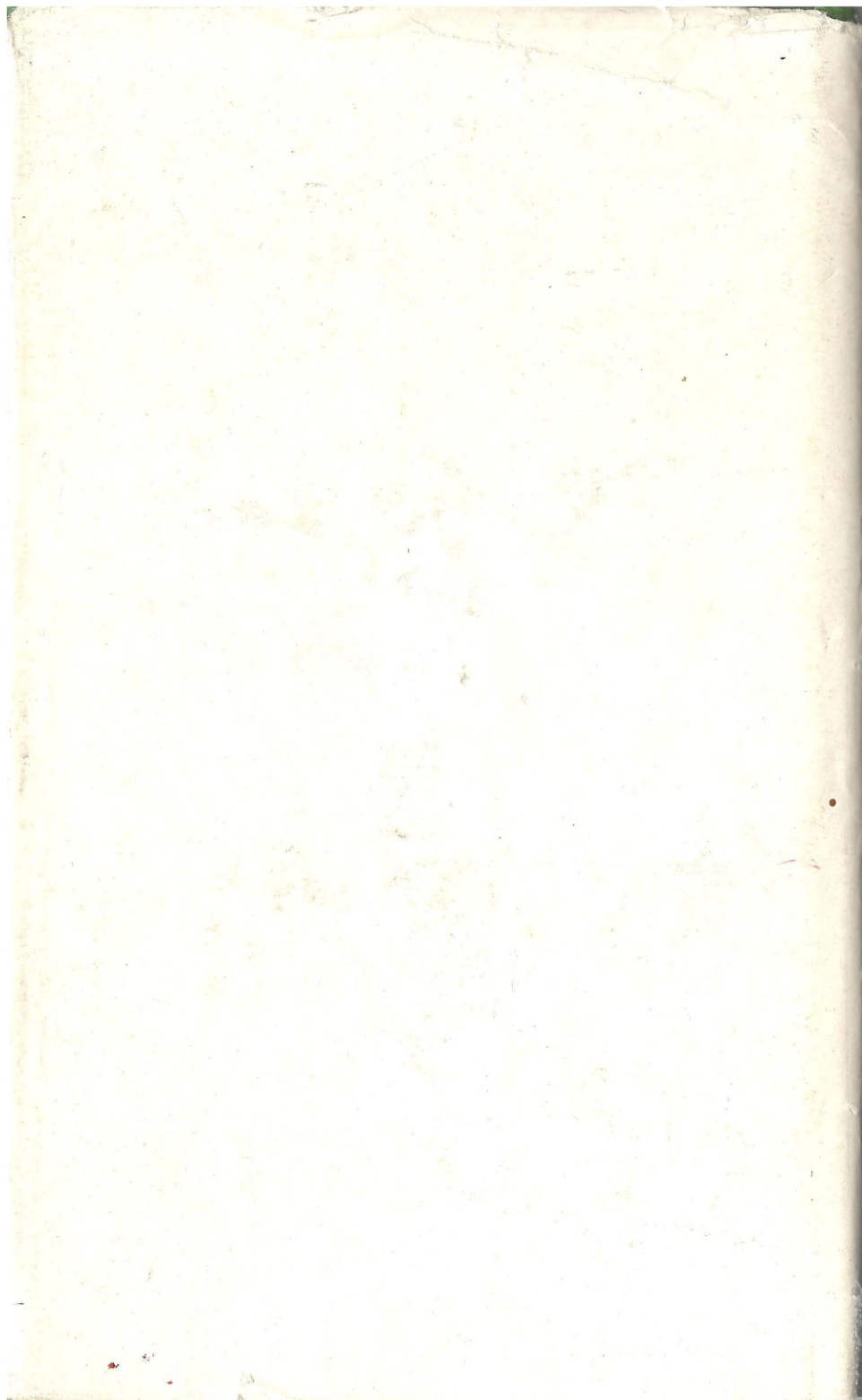
УЧЕБНО

УЧЕБНО

УЧЕБНО

УЧЕБНО

УЧЕБНО

1875-1900

